

Міністерство освіти і науки України
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет – економіки, бізнесу і контролю
Кафедра – економічної теорії та фінансово-економічної безпеки
Ступінь вищої освіти – другий (магістр)
Спеціальність – 051 Економіка
Освітня програма – Економічна і продовольча безпека

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему: «Сучасна офшоризація бізнесу та її вплив на економічну безпеку України»

КРМ ЕТтаФЕБ.1.939.03.ІІ.2.6

Здобувач Ракітов Андрій Геннадійович
(ПІБ)

Керівник: к.е.н., доц. Работін Ю. А.
(науковий ступінь, вчене звання, ПІБ)

Кваліфікаційна робота допускається до захисту

Рішення кафедри від 04.12. 2023, протокол № 5

Завідувач кафедри

ЕТ та ФЕБ
Назва кафедри

(підпис)

Наталія ЗГАДОВА

Одеса – 2023 р.

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРИКЛАДНОЇ ЕКОНОМІКИ І
МЕНЕДЖМЕНТУ ім. Г. Е. Вейнштейна

Факультет – економіки, бізнесу і контролю

Кафедра – економічної теорії та фінансово – економічної безпеки

Ступінь вищої освіти – другий (магістр)

Спеціальність – 051 Економіка

Освітня програма – Економічна і продовольча безпека

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри _____

« ____ » _____ 202__ р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

здобувача

Андрія РАКІТОВА

(ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

1. Тема роботи: «Сучасна офшоризація бізнесу та її вплив на економічну безпеку України» затверджена наказом ОНТУ від 05.12.2022. р. № 939-03.

2. Термін здачі здобувачем закінченої роботи 11.12.2023 р.

3. Вихідні дані роботи: нормативна база, наукова та методична література.

4. Зміст кваліфікаційної роботи магістра. Вступ. Становлення та розвиток сучасного офшорного бізнесу та його вплив на економічну безпеку України, офшорний бізнес в системі загроз економічній безпеці України, функціонування офшорних зон та шляхи мінімізації негативних наслідків їх впливу на економічну безпеку держави: європейський досвід та законодавство України. Висновки та пропозиції. Список використаних джерел.

5. . Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) таблиць – 6, рисунків – 9.

6. Консультанти по роботі, із зазначенням розділів проекту, що стосуються їх:

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання 05.12.2022

Керівник _____ к.е.н., доц. Работін Ю. А.
(підпис)

Завдання прийняв до виконання _____ Ракітов А. Г.
(підпис)

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів кваліфікаційної магістерської роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	<i>Підготовка першого розділу становлення та розвиток сучасного офшорного бізнесу та його вплив на економічну безпеку України.</i>	15.12.2022 - 31.03.2023	Виконано
2	<i>Написання другого розділу офшорний бізнес в системі загроз економічній безпеці України.</i>	05.04 - 31.05.2023	Виконано
3	<i>Розробка заходів щодо мінімізації негативних наслідків впливу офшорних компаній на економічну безпеку України.</i>	15.06-31.08.2023	Виконано
4	<i>Підготовка висновків та пропозицій.</i>	01.09-19.09.2023	Виконано
5	<i>Оформлення кваліфікаційної роботи.</i>	15.10-31.10.2023	Виконано

Керівник _____ Работін Ю. А.
(підпис)

Здобувач-дипломник _____ Ракітов А. Г.
(підпис)

Несу відповідальність за ідентичність електронного та друкованого варіантів кваліфікаційної роботи, даю згоду на обробку персональних даних та не заперечую проти розміщення кваліфікаційної роботи на офіційних web-ресурсах ОНТУ.

Підтверджую, що в кваліфікаційній роботі відсутні порушення норм академічної доброчесності.

Здобувач-дипломник _____ /Ракітов А. Г./
підпис

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи магістра **Ракітова Андрія Геннадійовича**
Сучасна офшоризація бізнесу та її вплив на економічну безпеку України

Мета дослідження – здійснення комплексного дослідження місця і ролі офшорного бізнесу в системі економічної безпеки України, визначення шляхів і перспектив протидії його негативним проявам, в тому числі з урахуванням тенденцій сучасної світової економічної кризи.

Дана робота складається з трьох розділів.

Перший розділ розкриває питання становлення та розвиток сучасного офшорного бізнесу та його вплив на економічну безпеку України. Досліджено історію розвитку, поняття та правова природа офшорного бізнесу, проаналізовано поняття, сутність офшорної фінансової діяльності та особливості її впливу на економічну безпеку України, вивчено переваги та недоліки провадження господарської діяльності в офшорних юрисдикціях.

У другому розділі досліджено офшорний бізнес в системі загроз економічній безпеці України, а саме проведено аналіз механізмів використання офшорних компаній при вчиненні злочинів у сфері зовнішньоекономічної діяльності, надано оцінку використання офшорних механізмів ухилення від сплати податків як загрози економічній безпеці України, визначені основні ризики та відповідальність учасників, які вступають у господарські відносини з офшорними компаніями.

У третьому розділі проаналізовано особливості функціонування офшорних зон та шляхи мінімізації негативних наслідків їх впливу на економічну безпеку держави на основі європейського досвіду та з урахуванням положень законодавства України.

У висновках викладена пропозиція автора щодо шляхів мінімізації негативного впливу офшорних компаній на економічну безпеку України шляхом внесення змін до законодавства України.

Кваліфікаційна робота містить: текстової частини – 115 стор.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК СУЧАСНОГО ОФШОРНОГО БІЗНЕСУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ.....	10
1.1. Сучасна офшоризація бізнесу в контексті національної економічної безпеки: теоретико-історичний аспект.....	10
1.2. Фінансова діяльність в офшорних юрисдикціях: поняття, основні аспекти та вплив на економічну безпеку України.	21
1.3. Податкова політика України в структурі процесу деофшоризації та забезпечення економічної безпеки держави.....	32
РОЗДІЛ 2. ВПЛИВ ОФШОРНОГО БІЗНЕСУ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ.....	38
2.1. Особливості та способи використання офшорних структур у вчиненні злочинів у зовнішньоекономічній сфері	38
2.2. Виклики та ризики використання офшорних юрисдикцій для мінімізації податкового навантаження: вплив на економічну безпеку України	47
2.3. Основні потенційні небезпеки та обов'язки сторін, які вступають в економічні відносини з офшорними компаніями.....	55
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ЗМЕНШЕННЯ НЕГАТИВНОГО ВПЛИВУ ДІЯЛЬНОСТІ ОФШОРНИХ КОМПАНІЙ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ	64
3.1. Європейський досвід функціонування офшорних компаній	64
3.2. Способи мінімізації негативних наслідків впливу діяльності компаній, зареєстрованих в офшорних юрисдикціях на економічну безпеку України.....	72
ВИСНОВКИ	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	91

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Кінець XX – початок XXI ст. ознаменувався низкою нових тенденцій у розвитку світової економіки, значною мірою пов'язаних з процесом глобалізації. Саме економічна глобалізація стала основою для формування такої тенденції в розвитку світової економіки, як її офшоризація.

Офшорні зони займають в нинішніх умовах істотне, але, водночас, досить суперечливе місце в сучасній системі міжнародних економічних відносин. З одного боку, механізми, що стали доступними завдяки розвитку офшорного бізнесу, дозволили багатьом компаніям, в першу чергу, транснаціональним компаніям і банкам, оптимізувати свою господарську, в тому числі, інвестиційну діяльність. Крім того, офшорний бізнес дозволив багатьом країнам, особливо частині країн, що розвиваються, поліпшити своє соціально-економічне становище, підвищити рівень життя, зменшити безробіття і т. д.

З іншого боку, як для світової економіки в цілому, так і для ряду держав офшорний бізнес є явищем досить неоднозначним і суперечливим. Поряд з новими позитивними можливостями офшорні зони створили сприятливі умови для здійснення економічних злочинів, зокрема, для ухилення від сплати податків, легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, нелегального переміщення капіталу, що може створювати загрозу для національної економічної безпеки тієї чи іншої держави.

Україна у повній мірі відчула на собі негативні сторони офшорного бізнесу. Серйозні збитки, завдані українській економіці від використання офшорних схем ведення бізнесу, свідчать про необхідність включення «офшорного питання» в перелік загроз національній економічній безпеці України, з огляду на зазначені обставини, і з науково-теоретичної, і з практичної точки зору поглиблений, комплексний і систематичний аналіз

проблематики офшорного бізнесу в аспекті національної економічної безпеки нашої країни набуває особливого значення.

У таких нових умовах особливого значення набуває здатність держав відстоювати свої економічні інтереси і протидіяти загрозам національній економічній безпеці. Зазначене у повній мірі стосується і України, для якої боротьба з негативними проявами офшорного бізнесу з урахуванням сучасних реалій набуває нового змісту, має істотне наукове і практичне значення.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є здійснення комплексного дослідження місця і ролі офшорного бізнесу в системі економічної безпеки України, визначення шляхів і перспектив протидії його негативним проявам, в тому числі з урахуванням тенденцій сучасної світової економічної кризи, а також внесення теоретично обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення механізмів забезпечення функціонування офшорних зон та шляхів подолання наслідків їх негативного впливу на економічну безпеку України.

Для досягнення мети дослідження були поставлені наступні **завдання**:

- визначити поняття, правову природу та генезис офшорного бізнесу;
- охарактеризувати поняття, сутність офшорної фінансової діяльності та особливості її впливу на економічну безпеку України;
- розглянути переваги та недоліки провадження господарської діяльності в офшорних юрисдикціях;
- здійснити аналіз основних механізмів використання офшорних компаній при вчиненні злочинів у сфері зовнішньоекономічної діяльності;
- дослідити основні ризики та відповідальність учасників, які вступають у господарські відносини з офшорними компаніями;
- визначити негативні наслідки діяльності компаній, зареєстрованих в офшорних юрисдикціях та запропонувати шляхи їх подолання в Україні;
- проаналізувати роль та значення процесу деофшоризації в забезпеченні економічної безпеки України.

Об'єктом дослідження є офшорний бізнес в світовій економіці та його прояви в системі забезпечення економічної безпеки України, в тому числі, з урахуванням їх особливої значущості в умовах світової фінансово-економічної кризи..

Предметом дослідження офшорний бізнес у системі економічної безпеки України.

Методи дослідження. Методологічною основою даного дослідження є загальнонаукові та спеціально наукові методи дослідження. Зокрема, за допомогою діалектичного методу досліджено правову природу офшорного бізнесу, а також сутність офшорної фінансової діяльності (підрозділи 1.1, 1.2). Герменевтичний метод було використано при з'ясуванні окремих понять, що застосовуються при розробці шляхів мінімізації негативного впливу офшорних компаній на економічну безпеку України (підрозділи 2.1, 2.2, 3.2, 3.3.).

Методи теоретичного узагальнення, системного аналізу, наукової класифікації – для уточнення класифікації офшорних компаній та юрисдикцій, аналізу переваг та недоліків провадження господарської діяльності в офшорних юрисдикціях (підрозділ 1.1, 1.3). Методи порівняльного аналізу, фінансово-економічного та статистичного аналізу – для аналізу системи показників обсягу залучених прямих іноземних інвестицій в економіку України, дослідження процесу деофшоризації в забезпеченні економічної безпеки України (підрозділи 1.2, 3.3).

Графічно-аналітичний метод – для наочної ілюстрації за допомогою рисунків і таблиць механізмів офшорної фінансової діяльності та шляхів удосконалення законодавства, що регулює діяльність офшорних компаній (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 3.1).

В роботі використовувались також інші методи наукового пізнання, зокрема, догматичний (підрозділи 1.1, 1.3, 3.1, 3.2, 3.3), а також методи аналізу та синтезу (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3).

Теоретична основа дослідження. З поміж наукових робіт, присвячених аналізу тенденцій та особливостей розвитку офшорної діяльності, ефективності її функціонування заслуговують уваги наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, серед яких: В. І. Антипов, О. Бозуленко, Н. Блум, В. Буров, Д. Верлан, А. Вознюк, В.А. Дергачев, К. Джоніл, В. Егерт, О. Ерлов, А. Жером, М. Карлін, Ю. Г. Козак, І. С. Комар, П. С. Корнієнко, Д. Кар, П. Дж. Кейн, Дж. М. Кейнс, Р. Кнапп, Ю. Козак, Е. В. В. Лисенко, Лімбан, Ф. Р. Лейн, В. И. Ляшенко, Г. М. Мілесі-Феретті, Д. Мітчелл, Т. Є. Мозговий, Р. Мюрфі, Р. Палан, С. Палей, Р. Пелен, В. А. Предборський, Дж. Робинсон, Сала-і-Мартін, Д. К. Сміт, Б. А. Хейфец, А. Г. Хопкінс, А. В. Шамраєв, Н. Шексон та інші.

Однак, незважаючи на значну кількість наукових праць, питання, присвячені аналізу офшорного бізнесу в системі економічної безпеки України, залишаються недостатньо дослідженими.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що робота є першим вітчизняним комплексним дослідженням концептуальних засад управління кадровою безпекою в системі забезпечення економічної безпеки підприємства, а також в подальшому розвитку теоретичних і науково-методичних положень щодо забезпечення кадрової безпеки підприємства.

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається із вступу, трьох розділів, які включають дев'ять підрозділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК СУЧАСНОГО ОФШОРНОГО БІЗНЕСУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

1.1. Сучасна офшоризація бізнесу в контексті національної економічної безпеки: теоретико-історичний аспект

Розвиток сучасного бізнесу органічно пов'язаний із глобалізацією економіки – вільний рух капіталів, лібералізація іноземних інвестицій створюють широкі можливості для аналізу офшорного підприємництва. Цілі, переслідувані країнами, на території яких створюється офшорна зона, можуть бути різні залежно від рівня економічного розвитку країни, соціально-економічного середовища та інших особливостей країн.

Слово «офшор» походить від англійського *offshore* – «поза берегом». Це фінансові центри/зони, території, що приваблюють іноземний капітал через спеціальні податкові та адміністративні пільги. Такі країни (території) і зони називають «фінансовим раєм» для бізнесу.

Офшорні зони це позанаціональні фінансові центри/території, зони, головним завданням яких є створення для підприємців сприятливого валютно-фінансового, фіскального режиму, високого рівня банківської і комерційної секретності, лояльність державного регулювання [1].

За Д. Косе, «офшорна зона – один із видів вільних економічних зон. Їх відносять до сервісних вільно-економічних зон, особливістю яких є створення для підприємців сприятливого валютно-фінансового та фіскального режимів, високого рівня банківської та комерційної секретності, лояльність державного регулювання. Загалом це країни, у яких учасники фінансово-кредитних операцій не є резидентами держави, на території якої укладаються і виконуються угоди. При цьому учасники користуються особливим правовим і податковим статусом, але важливою характеристикою є заборона офшорним компаніям ведення діяльності на території країни реєстрації» [2].

Офшорні зони характеризуються і як «специфічний інструмент стимулювання інвестиційної діяльності і збільшення надходжень до бюджетів депресивних територій, економічний ефект якого ґрунтується на явищі зростання державних доходів завдяки розширенню податкової бази (використанню її особливого виду доходів, отриманих лише від здійснення зовнішньоекономічної діяльності) та мінімізації величини податкового навантаження» [3].

«Офшорними зонами (юрисдикціями) є країни чи окремі території держав, де на державному рівні для визначених типів компаній, власниками яких є іноземці, встановлені значні пільги в оподаткуванні, зниженні чи відсутні вимоги до бухгалтерського обліку й аудиту, частково або повністю знято митні і торговельні обмеження . Умовами надання пільг для таких компаній є нерезиденство, тобто ними повинні володіти іноземці і прибутки мають отримуватися за межами юрисдикції, де вони зареєстровані». Вважаємо, що дещо неповним є таке визначення Х. Маккана, згідно з яким офшорна зона це вся або частина території країни, де встановлюється і використовується пільговий режим функціонування компаній з офшорним статусом, які ведуть діяльність поза межами території реєстрації та проводять операції з майном чи коштами нерезидентів [4].

Е. Шамбост говорить про те, що в податковому контексті офшором є структура, яка, проводячи діяльність у будь-якій країні, не перебуває під податковим контролем цієї країни. В основному, щоб уникнути місцевих податків (чи місцевої регламентації), офшорні структури не повинні здійснювати місцеву діяльність (*onshore*) чи діяльність з резидентами країни (реєстрації) [5].

Отже, головними ознаками офшорних юрисдикцій є:

1. *сплата податків.* У переважній більшості офшорних юрисдикцій передбачено сплату податків. При цьому вони або не сплачують податок на прибуток або сплачують його за нижчою ставкою, ніж в країні резидента – платника податків;

2. *фінансова таємниця.* Деякий рівень фінансової таємниці є наявний як в офшорних юрисдикціях, так і в інших країнах. При цьому переважна більшість країн не забезпечує захист фінансової таємниці у випадках розслідування правоохоронними органами іноземних країн. Головною відмінністю офшорних юрисдикцій є досить жорсткі правила захисту фінансової таємниці, у тому числі банківської та комерційної;

3. *валютний контроль.* Офшорні юрисдикції зазвичай використовують подвійний валютний контроль. Такий контроль по різному застосовується для резидентів і нерезидентів, а також для національної та іноземної валют. Резиденти підпадають під такий валютний контроль, а нерезиденти – ні. При цьому нерезиденти підпадають під звичайний контроль у випадку використання місцевої валюти.

Офшорна компанія це спосіб ведення бізнесу зі значною економією на податкових видатках. Відкрити фірму в офшорній зоні може не тільки власник великого бізнесу, але й звичайний фрилансер. Різні схеми податкових виплат і широка географія офшорних юрисдикцій надають великі можливості для ефективного ведення справ. Для реєстрації або переоформлення компанії в офшорі можна вибрати будь-яку частину світу. Важливо тільки знати особливості офшорних зон різних типів [6].

Всього офшорних зон у світі налічується майже півсотні. За приблизними підрахунками, 9,8% усіх коштів на планеті сконцентровані саме там. Загальна сума, що зберігається в офшорних зонах, за деякими оцінками, може сягати 32 трлн дол. США – це більше за ВВП США й Японії разом узятих.

Переваги від використання офшорних зон для бізнесу полягають у використанні декількох офшорних компаній під час приватизації підприємств з метою збереження анонімності власника та отримання контрольного пакета акцій підприємства, відсутності потреби подання бухгалтерських звітів, номінальній сплаті статутного капіталу та утримання статусу IBC (International

Business Company), прибуток (капітал) у твердій валюті, у надійних банках і стабільній країні, ефективна і недорога банківська система.

Переваги використання офшорних зон на мікроекономічному рівні водночас є недоліками та створюють загрози для стабільності глобального економічного простору. Серед головних недоліків слід виділити такі [7]: ухилення від податків, недобросовісна податкова конкуренція, підтримка тіньової економіки, вплив на соціальну ситуацію в країні, створення умов для відтоку капіталу, створення елементів нестабільності у світовій економіці та фінансах у зв'язку з можливістю накопичення в офшорних зонах великих обсягів капіталів, насамперед спекулятивних, отримання поза конкурентних переваг тими компаніями, які використовують офшори.

Офшорні зони прийнято ділити на дві групи: з *повною і податковою офшоризацією*.

Повна офшоризація – це звільнення від будь-якої звітності, та сплата підприємцями доволі низьких відсотків у вигляді податків чи незначної фіксованої суми. У деяких зонах підприємець навіть може отримати повне звільнення від сплати податків (Домініка, Кіпр, Британські Віргінські острови, Беліз, Сейшели, Федерація Сент Кітс і Невіс).

Податкова офшорна зона – це знижені ставки, але без звільнення компаній від ведення обліку та складання звітності. До цієї групи належать Гонконг, Шотландія, Панама.

«Податкові оазиси» (Free zone) офшори, розташовані всередині (наприклад, ОАЕ).

Інвестиційна привабливість різних офшорних зон залежить від умов реєстрації та оподаткування. Крім того, Форумом фінансової стабільності розвинених країн, створеним колишнім президентом Бундесбанку [8], визначено рейтинг офшорних зон за рівнем їх надійності:

- до першої групи належать Швейцарія, Люксембург, Дублін, Гонконг, Сінгапур, острови Гернсі, Мен і Джерсі;

- у другу групу надійності віднесли Лабуан, Монако, Мальту, Андорру, Бахрейн, Гібралтар, Бермуди, Макао, Барбадос;
- до третьої групи ввійшли Кіпр, Ліхтенштейн, Антигуа, Ліван, Панама, Ангілья, Кайманові, Британські та Віргінські острови, Беліз, Аруба, острів Кука, Багамські острови. Доцільно зауважити, що фактор сприятливого інвестиційного клімату країн 2 і 3 групи відіграє важливу роль у виборі об'єктів інвестування українськими суб'єктами господарювання [9].

У табл. 1.1 представлені особливості офшорних зон та принципи ведення в них бізнесу за класифікаційними ознаками.

Таблиця 1.1. Особливості офшорних зон за класифікаційними ознаками

Група	Характеристика та принципи ведення бізнесу
Офшори першої групи: Багами, Панама, БУІ – Британські Віргінські острови	Реєстрація офшорів у даних зонах є чудовою можливістю зберегти свої кошти від зайвої сплати податків, а також мінімізувати суми податків і зборів при операціях на валютних і фондових ринках. У вартість створення входить, як правило, мінімальний сервіс, який необхідний для підтримки секретарських бюро, які, власне, і займаються паперовими справами. Відкриваються офшори досить швидко: в середньому термін близько двох тижнів. Висока анонімність дозволяє домогтися відмінних результатів у плані таємності, але це негативно впливає на довіру партнерів. Авторитетні організації не дуже налаштовані мати справи з такими структурами
Офшори другої групи: Сейшели, Ірландія, Гібралтар	Надає своїм власникам набагато більше можливостей щодо ведення справ з авторитетними клієнтами, так як підтверджує вищий рівень лояльності. Незалежно від того, потрібна чи ні здача звітності в конкретній країні офшорної зони (є країни з обов'язковою звітністю організацій і без неї), відомості про підприємців і фірми підлягають реєстрації. Офшорні зони другої групи користуються підвищеною довірою, тому допускають наявність достовірної інформації про керівний склад компанії (не лише номінальний сервіс у вигляді секретарського бюро, як в офшорних зонах першої групи)
Офшори третьої групи: Кіпр, США, Великобританія	По суті, ці території тільки називаються офшорами. США, наприклад, дає можливість нерезидентам країни не платити федеральні податки з діяльності, не пов'язаної з операціями всередині країни, у разі порушення ж статус «офшору» втрачається. Англія дає можливість побудови офшорного ланцюга. Популярною є така схема відкриття фірми в Великобританії ¹⁴ : відкривається офіс в Англії, а філія, через яку ведуться операції, – на Кіпрі. Кіпр є вельми привабливим місцем для відкриття офшору через відсутність двостороннього оподаткування компаній

Джерело: складено за [10]

Отже, офшорною зоною є країна чи частина території країни, де для

нерезидентів надаються податкові та інші пільги, запроваджено особливий режим валютного контролю та гарантується право фінансової таємниці. Крім того, існують певні види офшорних фінансових центрів, серед яких розрізняють «паперові центри», що зберігають документацію, а банківські операції проводять у незначних розмірах або не проводять зовсім, та «функціональні центри», що здійснюють депозитні операції і надають позики.

Виділяють три типи офшорних банківських (фінансових) центрів.

Перший тип нью-йоркська модель – передбачає спеціальні формально встановлені домовленості з такими авторитетними фінансовими центрами, як Нью-Йорк, Токіо, Сінгапур. На цих ринках установлюються спеціальні рахунки окремо від внутрішніх і ці рахунки вільні від обмежень, які належать до внутрішнього фінансового ринку (наприклад резервні вимоги). Існує корпоративне оподаткування, місцевий гербовий збір (на ринку Токіо), оподаткування ділових цінних паперів (допускається у Сінгапурі), і відсутнє на ринках Нью-Йорку та Токіо.

Другий тип лондонська модель. У Лондоні, Гонконзі фінансові угоди вільні від обмежень, незалежно від того, резиденти чи нерезиденти є учасниками ринку. У цих містах офшорний ринок – це просто офшорні угоди між нерезидентами, тому що внутрішні і зовнішні угоди об'єднані. На офшорних ринках даної моделі існує корпоративне оподаткування і допускається оподаткування ділових цінних паперів.

Третій тип «податкове сховище». До даного типу офшорних ринків відносять ринки Багамських та Кайманових островів. На цих ринках угоди укладаються нерезидентами і зовсім не оподатковуються, відсутні корпоративне оподаткування й оподаткування ділових цінних паперів, але існують реєстраційні внески і плата за ліцензії [11].

Головною причиною формування сучасної мережі офшорних фінансових центрів є значна мобільність фінансових активів у цілому, а також той факт, що темпи зростання світового фінансового ринку значно випереджають темпи зростання реальної економіки.

Очевидним імпульсом для зростання швидкості перетікання фінансових активів на світовому фінансовому ринку наприкінці 1970-х років стало утвердження умов функціонування Ямайської валютної системи. Лібералізація валютного ринку, визначена як пріоритет функціонування Ямайської валютної системи, у свою чергу, виступила каталізатором розвитку інфраструктури та технологій усіх секторів фінансового ринку.

Зростання прибутковості операцій з фінансовими активами та відкритість кордонів для капіталу призвело до активного залучення до процесів фінансової комунікації інституційних одиниць, метою діяльності яких стало скорочення питомої ваги податків у структурі доходів від операцій з фінансовими активами.

Сучасна ієрархія цих центрів сформувалась протягом останніх десятиліть під впливом як суто економічних факторів, так і змін у внутрішній політиці розвинених країн. Офшорний бізнес постійно видозмінюється та ускладнюється, адаптуючись до нових вимог та умов, зумовлених змінами законодавчої бази. Як наслідок все складнішими стають і схеми використання офшорних зон.

Основною метою виникнення і розвитку офшорних юрисдикцій є неузгодженість між прагненням держави повністю контролювати фінансову ситуацію на своїй території і небажанням громадян бути підконтрольними і віддавати свій прибуток у вигляді податків.

Історія зародження прототипів сучасних офшорних зон сягає ще першого тисячоліття до нашої ери, в період процвітання фінікійців і триває по сьогоднішній день. У тій чи тій формі протягом всієї історії людства в різних країн і народів простежуються спроби активізації міжнародної торгівлі й залучення іноземних капіталів шляхом створення на частині своїх територій особливих, сприятливих у податковому відношенні умов господарювання, (табл. 1.2).

Таблиця 1.2. Еволюція офшорних зон

Період виникнення	Країна	Особливості офшорних зон
I тис. до н.е.	Невеликі сусідні до Афін острови в Егейському морі	Афіни ввели 2% експортний та імпорتنний податок, внаслідок чого невеликі сусідні острови стали притулком для безмитної та безподаткової торгівлі і місцями накопичення контрабандних товарів, що прямували до Афін без сплати податків
XV ст.	Фландрія	Фландрія була процвітаючим міжнародним комерційним центром з невеликою кількістю обмежень або податками на місцеві та іноземні товари. У результаті англійські купці вважали за краще продавати свою вовну у Фландрії, а не в Англії, де вони мали б сплатити високі податки і
XVIII-XIX ст.	США (Нью-Джерсі, Делавер)	Заснування ліберального режиму ведення бізнесу, включаючи низьке оподаткування, для компаній, які здійснювали б діяльність у межах штату. За можливість інкорпорації бізнес платив невеликий франшизний
XIX ст.	Велика Британія	Компанії, що були зареєстровані на території Великої Британії, управління якими здійснюється поза її межами, не повинні були платити податки у скарбницю держави
Кінець XIX ст.	Швейцарія	Саме тут виник один із елементів офшорного бізнесу – банківська таємниця; були придумані анонімні номерні банківські рахунки. Вони створили інститут підставних директорів і власників компанії
1965 рік	Багамські острови	Виник перший банківський офшор. Було розроблено спеціальне законодавство, що дозволило багамським банкам обслуговувати нерезидентів в іноземних валютах
70-ті роки XX ст.	Кіпр, Ірландія, о. Мен, Гібралтар	Офшорні юрисдикції кинули виклик національній замкненості фінансових систем, створювали передумови для прискорення лібералізації фінансових ринків і бурхливого наростання різноманітних транскордонних фінансових потоків. Всередині країн швидко йшло дерегулювання банківської діяльності, знімалися перешкоди на шляху міжнародних фінансових трансфертів і відкривалися фондові ринки для нерезидентів, відбувався швидкий перехід від фіксованих до «плаваючих валютних курсів»

кінець XX ст.	США	Скасовано обмеження на виплату відсотків за депозитно-позичковими операціям і введено відсотки за вкладами до запитання, скасовано 30% податок на доходи за облігаціями, випущеними в США, що належать нерезидентам; створено систему міжнародних банківських зон з пільговим режимом, де іноземні банки були також звільнені від дотримання діючих у США вимог щодо створення обов'язкових резервів. Після прийняття закону про міжнародні банківські операції в 1978 році іноземним банкам було надано право відкривати в США так звані корпорації Еджа (для банків США такі корпорації можна було створювати відповідно до Закону Еджа з 1919 року). Ці корпорації мають право здійснювати пайові вкладення в іноземні банки і фінансові компанії, а також у компанії, що надають послуги з фінансування та банківські послуги; скасовано закон Гласа – Стігала, яким вводилось жорстке регулювання процесів кредитування та відкриття банківських рахунків.
XXI ст.	(незалежно від країни функціонування)	Можна виділити такі основні риси сучасних офшорних банківських центрів: лібералізоване валютно-кредитне законодавство, здійснення операцій в основному з іноземною для даної країни валютою, депонований капітал не лежить без руху (призначається для інвестування високоприбуткових галузей з низьким оподаткуванням за кордоном), гарантія дотримання фінансової та банківської таємниці, відсутність валютних обмежень, зручна податкова система тощо

Джерело: складено за [12]

Вперше поняття «офшор» увійшло в практику в середині двадцятого століття – одна спритна фірма втекла від американської податкової інспекції, зареєструвавшись в іншій країні з більш низькими податками. Але по суті все почалося набагато раніше. Ще стародавні греки уникали сплати податків, роблячи гак навколо Афін, і везли товари на численні безмитні острови. У Стародавній Греції, як і в наші дні, влада стягувала з купців податки. Афіняни брали 2% від вартості всіх товарів, що надходили в місто або проходили транзитом: портові збори з суден, податки з іноземців, рабів і жінок легкої поведінки. Бажаючі торгувати на місцевих ринках також розщедрювалися на кругленьку суму.

Підсумкові витрати були настільки великі, що торгівля з Афінами, великим мегаполісом, для іноземців стала не вигідна. Щоб не платити податків, грецькі і фінікійські купці уникали 30-кілометрову зону навколо міста. Вони

засновували власні безкоштовні склади для зберігання товарів на крихітних островах, а потім перевозили їх контрабандою.

Острів Родос став першим великим офшором в історії. Через час, бажаючи збагатитися, влада ввела двовідсотковий податок на експорт та імпорт. Результат був прямо протилежний: місто втратило більшу частину товарообігу. Заповзятливі купці перемістилися в інше місце на острів Делос.

Економіка середньовічної Європи тісно пов'язана з торговцями Венеції, Генуї, Ліворно, Трієста, Ганзейського союзу. Портові міста на узбережжі Середземного моря і Адріатики, Балтійського і Північного морів стрімко розвивалися завдяки ліберальній торговельній політиці місцевої влади. Один з найбільш значимих прикладів Ганза. Це об'єднання гільдій купців у XII–XVII ст., які спільно вели справи і просили преференцій у європейських монархів. Майже триста міст створили пільгові умови для своїх купців і від цього багатіли. Контори Ганзейського союзу були також у Новгороді, Кенігсберзі, Таллінні, Ризі.

Ще один спосіб вдалої торгівлі участь у ярмарках. Це було знаковою подією для середньовічного суспільства, тому що тоді навіть іноземні купці не платили мит. А в XV ст. у Фландрії були дуже низькі торговельні обмеження і податки, через це англійським купцям було вигідніше возити і продавати вовну саме сюди, а не в самій Англії. Великі морські держави в XVI–XVIII ст. заохочували морське піратство, називаючи його каперством. Флібустьєрів використовували для підриву торгівлі та економіки суперників. Але в один прекрасний момент ситуація вийшла з під контролю. Пірати розперезалися і, одержимі наживою, стали працювати на себе. Бази піратів і контрабандистів у Панамі, на Кайманових і Віргінських островах використовувалися для зберігання награваного.

Тут, за відсутності контролю, проводилися численні тіньові оборудки.

В епоху Нового часу дістав розвитку порто-франко. Це морські порти, в яких діяли закони безмитної торгівлі, ввезення та вивезення товарів. У Російській імперії містами порто-франко були Одеса, Батумі, Владивосток,

Феодосія, гирло Обі та Єнісею. При введенні безмитної торгівлі Одеса за п'ять років майже наздогнала Петербург за товарообігом. Такі міста швидко багатіли, але потім виявлялися недоліки системи. Дешевий імпорт знищував місцеву промисловість, посилювалася корупція, контрабанда, тіньова економіка.

Пільгове оподаткування отримали і багато британських колонії, що сприяло їх розвитку. В Європі за тією ж схемою з'явилися офшори в Люксембурзі, Ліхтенштейні, Швейцарії. Саме в останній розробили концепцію фінансової таємниці, коли ім'я власника грошового внеску ретельно приховувалося. Завдяки цьому до невеликої країни почали стікатися гроші з усього світу [13].

Щодо використання офшорних зон бізнесменами України, то вони вперше дістали можливість відкривати офшорні компанії в 1991 р. з отриманням незалежності України. «У квітні 1991 р. швейцарська компанія Riggs Walmet Group оголосила про те, що виходить на український ринок з пропозицією про організацію компаній. Пропонувалася не тільки допомога в створенні безподаткових компаній, але й підтримка їх діяльності – внесення щорічних внесків до бюджету країни базування, забезпечення секретарських послуг з обробки нерегулярної пошти, організація щорічних зборів акціонерів, складання балансів тощо. За міжнародними мірками вартість послуг була досить висока: 4800 дол. США за реєстрацію і по 1100 дол. США щорічно за підтримку» [14].

В останні роки з'явилося багато нових офшорних юрисдикцій, головним призначенням яких є обслуговування капіталів, отриманих у країнах Співдружності Незалежних Держав й Азійсько-Тихоокеанського регіону. До цих офшорних юрисдикцій входять Самоа, острови Кука, Кіпр, Ніуе. Банківська таємниця як один з елементів офшорного бізнесу отримала розвиток у Швейцарії, банки якої ще в часи Великої французької революції пропонували гарантію секретності їх вкладів.

Науково-технічна революція, яка має велике значення у веденні

фінансово-господарської діяльності офшорних компаній, стала рушійною силою для позитивного розвитку офшорних юрисдикцій та їх подальшого використання. Підтримувати функціонування багатьох офшорних юрисдикцій на належному рівні без науково-технічних досягнень, які полягають у розвитку передових інформаційних технологій і засобів зв'язку, було б дуже складно. Типовою для офшорних відносин є ситуація, коли офшорна компанія зареєстрована в одній країні веде діяльність в другій, банківський рахунок відкритий у третій, а власник офшорної компанії проживає в четвертій.

1.2. Фінансова діяльність в офшорних юрисдикціях: поняття, основні аспекти та вплив на економічну безпеку України.

З метою ефективного управління економічною діяльністю в умовах ринкової економіки суб'єктам господарювання необхідно вживати заходів, спрямованих на підвищення рівня прибутковості. У цьому контексті практично жоден суб'єкт господарювання не бажає збільшувати суму своїх податкових зобов'язань.

При пошуку рішень цього питання можливе використання так званих «податкових гаваней» – механізмів із практично нульовими або низькими ставками податку на прибуток. Одним із поширених методів досягнення цієї мети є здійснення офшорної фінансової діяльності, яка дозволяє суб'єктам господарювання мінімізувати свої податкові зобов'язання шляхом використання абсолютно законних механізмів.

Офшорна фінансова діяльність включає в себе надання фінансових послуг банками або іншими фінансовими установами нерезидентам. Це включає різноманітні операції, такі як боргове фінансування, залучення депозитів та довірче управління коштами клієнтів. В теперішній час термін «офшорний центр» використовується для опису юрисдикцій, що виконують хоча б частину цих операцій, які характеризуються як операції офшорних зон.

Важливим аспектом забезпечення вільного міжнародного руху капіталів є створення сприятливого податкового клімату. Це може виявитися у різних

формах та етапах руху капіталу, в залежності від економічного стану та цілей країни, що бере участь у міжнародному русі капіталу. Податковий клімат країни має важливий вплив не лише на залучення міжнародного капіталу, але й на відтік національного капіталу. Таким чином, складні механізми податкової оптимізації, які включають в себе використання пільгових режимів оподаткування (фіскальних оазисів), офшорів та податкових гаваней, стали неодмінною частиною сучасної глобальної фінансової системи [15].

Щодо терміну "офшорна зона", його загальноприйнятим визначенням вважається країна з низькою або нульовою ставкою податку на прибуток та відсутністю або мінімальною кількістю резервних вимог центрального банку, а також обмежень на конвертованість валюти.

З аналітичною метою науковці розділили сукупність країн на чотири групи: офшорні фінансові центри, регіональні та глобальні фінансові центри, а також інші країни, які не є фінансовими центрами або не мають ознак офшорності. Загальний обсяг зовнішніх банківських активів усіх фінансових ринків, що мають виражені ознаки офшорності, складає 60-70% від усіх зовнішніх банківських активів світу [16].

Слід відзначити, що технології використання фінансових механізмів офшорів є власністю компаній і банків, які ретельно захищають ці знання і, у багатьох випадках, можна вважати їх "інтелектуальною власністю" розробників. Офшорна компанія є однією з найпоширеніших корпоративних інструментів, який сприяє оптимальному проведенню міжнародних операцій.

Офшорну компанію можна зареєструвати в багатьох юрисдикціях. Ці юрисдикції умовно поділяються на три групи:

Рис. 1.1. Групи офшорних юрисдикцій [16]

Однією з визначальних характеристик офшорів першої групи є їхня повна відсутність податкового тягара, вимоги вести бухгалтерський облік, а також високий рівень конфіденційності та анонімності власників. Ці офшори, зазвичай, відзначаються несприятливою репутацією та низьким престижем.

У другій групі офшорних компаній спостерігається вищий статус, однак їхня вартість утримання може досягати значних сум.

Третя група офшорів характеризується наявністю спеціального режиму оподаткування, який діє в певних юрисдикціях, таких як Лабуан в Малайзії чи окремі штати США.

Аналізуючи різноманітні схеми використання офшорних компаній у світовій практиці податкового планування, можна виділити такі сфери, як торгівля, управління активами, фінансування, лізинг, страхування, ліцензійні платежі та виплата заробітної плати.

Наприклад, експортно-імпортні операції становлять один з найбільш поширених способів використання офшорної компанії для оптимізації податкових зобов'язань. У цьому випадку, наприклад, українська юридична особа може передати товар своїй на пільгових умовах оподаткованій компанії, яка подальше його реалізує в інших країнах. Різниця між ціною придбання та

ціною продажу залишається на балансі офшорної компанії, що дозволяє здійснити ефективну оптимізацію податкових зобов'язань (рис. 1.2).

Щодо імпорتنих операцій, використовується обернена схема: компанія, яка скористалася податковими пільгами, купує товар і реалізує його українській фірмі. За допомогою відповідних умов контракту українська фірма може отримати мінімально можливий запланований прибуток і, навіть, стати боржником перед першою компанією.

Однією з визначальних характеристик офшорів першої групи є їхня повна відсутність податкового тягаря, вимоги вести бухгалтерський облік, а також високий рівень конфіденційності та анонімності власників. Ці офшори, зазвичай, відзначаються несприятливою репутацією та низьким престижем. У другій групі офшорних компаній спостерігається вищий статус, однак їхня вартість утримання може досягати значних сум.

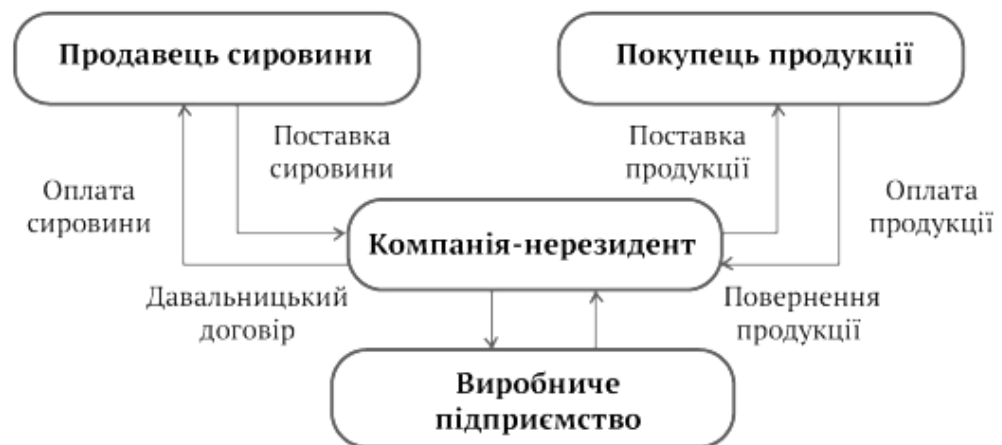

Рис. 1.2. Механізм використання офшорних компаній для здійснення експортно-імпорتنих операцій

При роботі компанії в галузі надання послуг можлива така схема: компанія, що діє в сприятливому режимі, виступає як представник української компанії і, відповідно, її маркетингові послуги оплачуються певним відсотком від вартості контракту. Отже, прибутки, отримані в результаті таких заходів, будуть акумулюватися на рахунках компанії в країні, де або відсутнє оподаткування прибутку, або ставка податку на прибуток невисока (рис. 1.3).

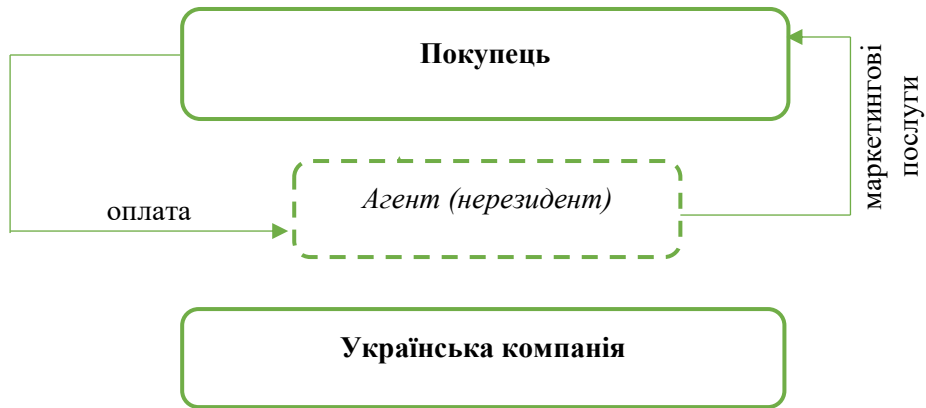

Рис. 1.3. Механізм використання офшорних компаній у сфері надання послуг

При встановленні у зарубіжних дочірніх компаній і філій власності та контролю часто може виникнути необхідність створення «ланцюжка» компаній, де важливо розглядати можливість утримання основної власності в компанії, що діє у пільговій податковій юрисдикції.

Іншими словами, материнська компанія забезпечує власність та контроль над дочірніми підприємствами і значними пакетами участі не напряду, а через посередню компанію. Ця проміжна компанія виступає допоміжним центром для прибутку материнської фірми, осередком управління закордонною нерухомістю та іншими видами активів. Такі компанії часто отримують статус оперативно-холдингових фірм у міжнародній практиці.

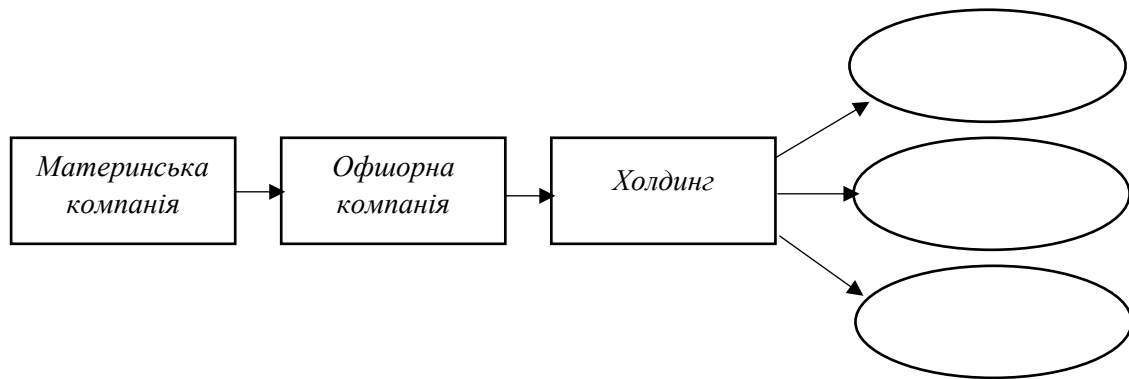
У юрисдикціях, що надають пільги холдингам, діють різні види привілеїв, зокрема:

- зменшення податку "у джерела";
- звільнення від оподаткування прибутку від дивідендів;
- відсутність оподаткування доходів від переоцінки активів;
- зниження податку на власний капітал.

Ці привілеї можуть застосовуватися в різних комбінаціях. Традиційними холдинговими юрисдикціями вважаються країни, такі як Нідерланди, Швейцарія, Люксембург та Бельгія. Сучасні тенденції показують, що нові території, такі як Данія, Великобританія, Кіпр та Маврикій, також

привертають увагу холдингових компаній.

Нижче подана загальна схема офшорної структури, де використовується проміжний холдинг у сприятливій юрисдикції (рис. 1.4). Часто між материнською фірмою та холдингом вставляється ще одна ланка - офшорна компанія. Це призводить до збереження конфіденційності володіння холдингом та виведення дивідендів з-під оподаткування прибутку завдяки використанню холдингової структури.

Дочірні компанії за кордоном

Рис. 1.4. Схеми офшорної структури за участі проміжного холдингу в сприятливій юрисдикції

На відміну від холдингів, які управляють інвестиційним капіталом, фінансові компанії призначені для передачі фінансових ресурсів у вигляді кредитів та відсотків. В загальному сенсі операції фінансових фірм включають отримання позик від материнської компанії та видання кредитів незалежним сторонам або іншим дочірнім фірмам материнського холдингу. Використання проміжних фірм дозволяє ефективно зменшувати податкові втрати, пов'язані з переміщенням кредитних ресурсів між країнами.

Фінансові компанії створюються в юрисдикціях, які надають спеціальні податкові пільги для полегшення діяльності таких фірм. Часто використовується комбінація фірми в "податковій гавані" та фінансової компанії в країні, що має сприятливі угоди про усунення подвійного оподаткування. "Оптимальна" юрисдикція для розміщення фінансової компанії повинна відповідати таким умовам та вимогам:

- надання фінансовим компаніям офіційного права проведення

кредитних операцій;

- існування широкої мережі податкових угод, зменшення податку "у джерела" на банківські відсотки (зазвичай, до 0);
- пільгові принципи оподаткування кредитної "маржі";
- різниці відсотків за отриманими і виданими кредитами [17].

Фінансова компанія може бути будь-якою офшорною фірмою, і зазвичай відсутні обмеження у сфері діяльності офшорної компанії в податкових гаванях. На рис. 1.5 наведено схему оптимізації використання зарубіжних ресурсів для фінансування бізнесу.

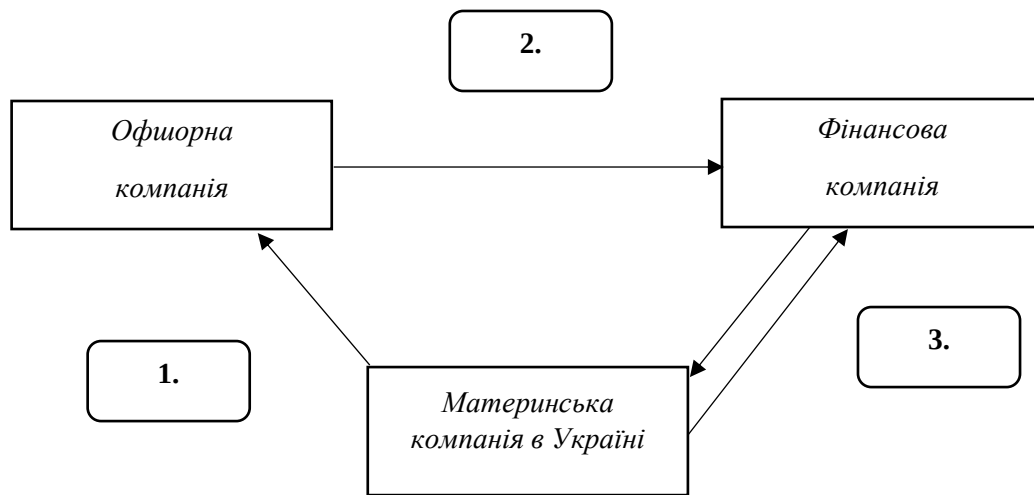

Рис. 1.5. Схема оптимізації використання зарубіжних ресурсів для фінансування бізнесу

У рамках стратегії розташування активів материнської компанії в офшорній зоні (1) цей процес розглядається в контексті передачі цих активів у формі кредитів фінансовій компанії (2), що в подальшому надає кредит підприємству в Україні (3). На завершальному етапі, досягнення податкової ефективності здійснюється завдяки усуненню податку "у джерела", що передбачено податковою угодою.

Ця конфігурація надає можливість ефективно використовувати ресурси зарубіжних дочірніх фірм для фінансування бізнесу в материнській юрисдикції чи в будь-якій країні, з якою укладено вигідні податкові угоди. У глобальній корпоративній практиці регулярно спостерігається наявність

фінансових установ банківського типу, які, незважаючи на відсутність статусу банків, отримали ліцензію на проведення різноманітних фінансових операцій. Деякі з цих установ можуть здійснювати свою діяльність без обов'язкової спеціальної ліцензії, а лише на підставі відповідних положень у їх статутах.

Щодо іншого механізму, який використовує ліцензійні компанії як елемент міжнародного корпоративного планування, існують два основних варіанти схем. В першому випадку йдеться про операції з нематеріальними активами (правами на інтелектуальну та промислову власність), які становлять суттєву частину доходів багатьох міжнародних корпорацій. Вигідно здійснювати ці операції через спеціалізовані фірми, розташовані у зонах податкових пільг, таких як Люксембург, Кіпр та інші [18].

Другий варіант використання ліцензійних компаній полягає в реалізації схем податкового планування, заснованих на використанні "формальних" інтелектуальних цінностей з метою податкової економії (рис. 1.6). В деяких країнах нематеріальні активи можуть мати пільговий податковий чи амортизаційний статус, і можливі різні варіації їх використання в схемах податкового та фінансового планування.

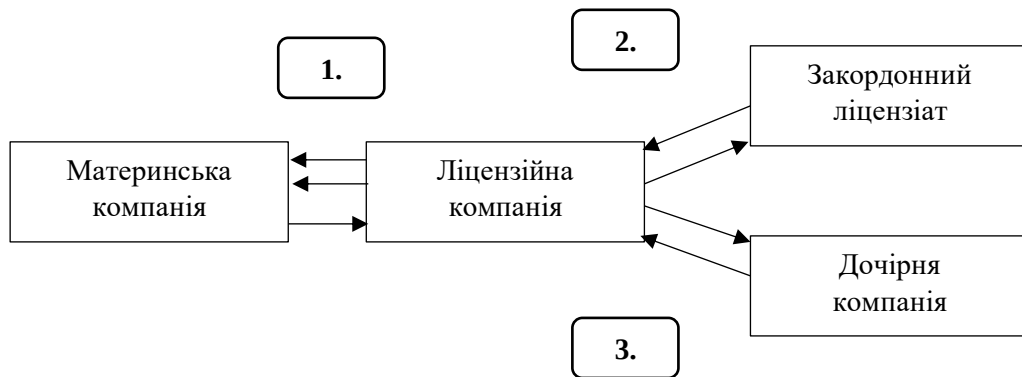

Рис. 1.6. Схема податкового планування на основі використання формальних інтелектуальних цінностей

Материнська компанія впроваджує стратегію створення привілейованої ліцензійної фірми (1), якій передаються ліцензії на використання прав інтелектуальної власності, такі як, наприклад, патенти. Ліцензійна компанія, використовуючи субліцензійні угоди, передає (продає) їх або іноземній фірмі

(2), або іншій дочірній компанії (3). У випадку 2, отримані доходи здійснюються в умовах, що позбавлені оподаткування. Під час реалізації 3-го етапу, частка внутрішньофірмових фінансових переказів формалізується у вигляді роялті.

Компанії звертаються до міжнародного працевлаштування для персоналу, який працює за кордоном. Це відкриває можливості для зменшення витрат, пов'язаних із зарплатнею, витратами на відрядження, а також може забезпечити економічні вигоди в податковій сфері та соціальному забезпеченні для співробітників [19].

Популярністю користується стратегія використання офшорних компаній з метою мінімізації податкових обов'язків, пов'язаних із заробітною платою. Основна ідея полягає в тому, що в країні із високими ставками податків на особисті доходи та різними утриманнями зарплати для кожного працівника підприємства від імені офшорної компанії відкривається особистий корпоративний рахунок. На таких рахунках акумулюються особисті винагороди працівників, які перераховуються офшорною компанією без будь-яких утримань та нарахувань [20].

Розпоряджатися коштами на цих рахунках можуть лише їх власники – працівники підприємства, які мають особисті коди доступу та платіжні картки. Застосовуючи агентську схему, офшорна компанія наймає фірму в країні, де планує вести свою основну діяльність, в якості агента. Тобто компанія сплачує податки лише із своєї невеликої комісії (головним чином це фіксована сума в розмірі 1-2% від вартості товару).

При застосуванні конструкції офшорного *будівництва*, офшорна компанія виступає в ролі підрядника, замовник ж оплачує будівельні послуги офшорній компанії. Офшорна фірма укладає договір із субпідрядником – українською компанією, яка виконує всі роботи. Фінансові потоки повністю проходять через компанію-підрядника: оплата субпідряднику, постачання матеріалів. В результаті основний прибуток отримується через акумуляцію на рахунку офшорної компанії.

Інший механізм, відомий як *виробничий*, передбачає, що офшорна компанія оплачує сировину та виробничі послуги виробнику. Зазвичай ці послуги надаються за найнижчими розцінками. Виробник перевантажує товар агенту, агент же реалізує товар кінцевому покупцеві та отримує свою винагороду. Після цього гроші, з прибутком, повертаються до офшорної компанії.

Транспортна схема часто використовується компаніями, спеціалізованими на міжнародних перевезеннях. У цьому випадку офшорна фірма виступає як перевізник. Завдяки вигодам договору про уникнення подвійного оподаткування, це може бути зроблено на законних підставах, використовуючи компанію-агента в країні, де планується основна діяльність. Таким чином, офшорні податкові зобов'язання можна зведені до мінімуму.

Ще однією схемою є схема *надання послуг*, яка є досить поширеною в бізнесі. Гроші безпосередньо надходять на рахунок офшорної компанії. Витрати на ці послуги включаються у собівартість, тим самим зменшуючи податок на прибуток. При використанні цієї схеми послуги можуть не фактично надаватися, проте необхідно довести, що послуги були заплановані. З метою підвищення престижу такої операції, до схеми може бути додана відома компанія в країні з низькими податками, наприклад, в Швейцарії.

За схемою *піврічного кредиту* банк надає резидентам кредити для передоплати в зв'язку з зовнішньоекономічним контрактом. Кредитні гроші переводяться на рахунок нерезидента в офшорних банках. Протягом передбачених законом 180 днів гроші повертаються в банк через невиконання або неможливість виконання фірмою-нерезидентом умов контракту. Протягом цього періоду кредитні ресурси банку використовуються для діяльності офшорної компанії, зберігаючи отриманий прибуток за межами країни [21].

В контексті стратегій міжнародного корпоративного планування розглянута схема створення нових підприємств, якою часто користуються закордонні інвестори з метою втілення підприємств з іноземним капіталом в країні резидента. В рамках даної стратегії материнська офшорна компанія

встановлює свою дочірню структуру на території країни-резидента, обладнану іноземним капіталом у значних обсягах. При виплаті дивідендів на користь офшорної компанії, отримані доходи піддаються оподаткуванню офшорними ставками, які істотно нижчі, ніж податкові обов'язки, які виникали б в країні-резиденті.

В сфері зовнішньоекономічних договорів, які заздалегідь призначені для невиконання, нерідко реалізується варіант повної або часткової передоплати на рахунок офшорних компаній. Подальше звертання резидента країни до суду із заявою про повернення коштів від нерезидента зазвичай супроводжується отриманням рішення на користь резидента, але гроші, в будь-якому випадку, залишаються безповоротні. Очевидно, що компанії, що вдаються до таких дій, нерідко утворюють безнадійний борг у країні-резидента, що спричиняє збільшення валових витрат і утрата коштів на рахунку офшорної компанії.

Офшорні зони, які найчастіше відомі своєю роллю у відмиванні грошей, представляють серйозну загрозу для національних економік. Починаючи як ініціатори експорту капіталу для організації виробництва та збуту товарів та послуг у країні-імпортері, компанії все частіше стають учасниками явища "витоку капіталу". Ця тенденція є однією із важливих загроз, що виникають в контексті офшорних зон.

Також слід відзначити той факт, що капітал починає залишати навіть розвинені країни зі стабільною економікою і низьким податковим навантаженням, на користь країн з сприятливішими інвестиційними умовами. Зокрема, виразно виражений "витік капіталу" спостерігається із розвинених країн, які характеризуються нестабільним економічним та політичним розвитком, високим податковим навантаженням, інфляцією, а також жорсткими державними регулюванням та неефективною судовою системою.

В Україні ситуація із незаконним вивозом капіталу та доходів до офшорних зон набула значних розмірів і в даний час є актуальною проблемою. Це супроводжується зменшенням доходів державного бюджету через зниження податкових надходжень, структурними деформаціями в економіці,

скороченням внутрішніх інвестицій, збільшенням державної залежності від іноземних позик, а також порушенням стабільності фінансового ринку країни.

Застосування економічних суб'єктів, що активно функціонують на території України, а при цьому розміщують центр накопичення прибутку за кордоном, викликає комплексні наслідки. З одного боку, це призводить до обмеження обсягів податкових надходжень до українського бюджету, що може вплинути на фінансові ресурси, необхідні для утримання різноманітних програм та ініціатив в Україні. З іншого боку, виникає ситуація несанкціонованого витоку капіталу за межі країни, що призводить до втрати економічних ресурсів внутрішнього ринку.

В контексті такого підходу Україна фактично стає джерелом фінансування для численних іноземних країн, які виграють від податкової активності підприємств на її території. У цьому випадку виникає необхідність в інвестиціях для розвитку внутрішньої економіки України, оскільки зазначений податковий відтік ставить під загрозу потреби та ініціативи країни у реалізації ключових соціально-економічних проєктів. Такий сценарій взаємодії між національною територією та зовнішніми економічними суб'єктами має далекосяжні економічні та фінансові консеквенції, які потребують уважного аналізу та розважливих рішень для забезпечення ефективного розвитку країни.

1.3. Податкова політика України в структурі процесу деофшоризації та забезпечення економічної безпеки держави

Початковим кроком в аналізі податкової політики України є визначення базових термінів. Податкова політика визначається як система заходів, спрямованих на формування податкової системи країни, регулювання оподаткування та забезпечення сталого збору податків. У контексті деофшоризації та економічної безпеки, податкова політика виступає ключовим інструментом для забезпечення фінансової стійкості держави.

Умови глобалізації та інтеграції вимагають нового підходу до податкової політики. Забезпечення прозорості та зменшення податкових ризиків стають ключовими завданнями в контексті деофшоризації. Додатково, податкова політика має стимулювати внутрішні інвестиції, збільшувати конкурентоспроможність та забезпечувати економічний розвиток.

Деофшоризація є стратегічним напрямком, спрямованим на усунення використання офшорів та оптимізацію податкових процесів. Україна визнає деофшоризацію як ключовий компонент податкової політики для створення стабільного та ефективного фіскального середовища.

Податкова політика є важливою складовою податкової безпеки держави. В основі податкової політики мають бути нові принципи, які можна окреслити і новим/новітнім податковим кодексом. Основна суть нових принципів полягатиме у: *податковій амністії* на перше півріччя, щоб дати можливість трансформувати нову податкову систему (надати громадянам час задекларувати доходи / активи, з яких не сплачено податки). Платник податків, вступаючи до Програми: добровільно повідомляє про активи податковому органу до встановленого числа, оплачує штраф, узаконює актив й отримує імунітет від кримінального і цивільного переслідування (нерозголошення і захист репутації). (Нульове декларування проведення громадянами України разового дозволу).

Другим кроком було б створення довіри: 100% електронне адміністрування як частина реформи Державної фіскальної служби, зі зміною назви з «Фіскальної служби» на «Податкову службу» чи «Департаменту доходів і зборів», ліквідація податкової міліції (*ліквідація ПМ дозволить знизити ступінь адміністративного тиску на бізнес*) та посиленні ролі незалежного органу «Бюро економічної безпеки». Це створить нову можливість у боротьбі з правопорушеннями під час застосування податкового законодавства, збільшить ефективність та зменшить корупцію.

Поряд із цим провести кадровий аудит Податкової служби із аналізом кількісних та якісних параметрів відповідності кваліфікаційним вимогам та

посилити роботу з формування кадрового набору до Бюро економічної безпеки з урахуванням сучасних методів та технологій у боротьбі з податковими правопорушеннями.

Третім кроком мають бути дії щодо зменшення податкового навантаження. Зменшити податок на прибуток (корпоративний) податком на виведений капітал: платежі між платниками ПнВК не обкладаються податком і не контролюються (скасування контролю доходів і витрат, спрощення адміністрування, зниження корупції). Перспектива зростання зростання капіталізації компаній, що збільшує можливості для отримання зовнішнього кредитування і залучення інвестицій. ПнВК є більш гнучким і зручним для бізнесу в період кризи. Стимул для інноваційного переозброєння й оновлення основних засобів підприємств, поштовх для розвитку бізнесу та відновлення економіки. Втручання держави в економіку зменшиться.

Наступний крок', посилення інституту трансфертного ціноутворення. (Інструмент контролю ТЦО дозволяє стягувати з великих компаній податки з прибутку, що «втекли» з України в офшорні зони.) Запровадження обов'язкового оподаткування прибутків українських корпорацій, отриманих за кордоном, скасування існуючої відстрочки сплати цього податку до репатріації прибутку; заходи зі зменшення мотивації компаній до переміщення прибутків і активів за кордон; запуск ефективного міжнародного обміну податковою та фінансовою інформацією як наслідок ратифікації Україною Багатосторонньої конвенції (MLI). Обмін інформацією (автоматичний) – дієвий інструмент виявлення офшорних схем і незадекларованих активів за кордоном, важливий стимул для їх повернення в країну та подальшої легалізації; впровадження алгоритму протидії зловживань (GAAR, BEPS, в тому числі KİK). Зміни у Кримінальному кодексі (КК) України всього VII розділу «Злочини у сфері господарської діяльності» від 199-233 статті, штрафи та санкції повинні бути суворішими та більш чіткими.

Таблиця 1.3. Податки на державному рівні (податки на прибуток юридичних осіб)

Дохід	Ставка
Податок на прибуток компаній у розмірі до 5 000 000 грн за рік	2-4% (залежно від умов)
Податок на прибуток компаній у розмірі від 5 000 001 до 7 000 000 за рік	6-8% (залежно від умов)
Податок на прибуток компаній у розмірі від 7 000 001 до 28 000 000 за рік	12-16% (залежно від умов)
Податок на прибуток компаній у розмірі від 28 000 001 за рік	18%
Податкова ставка, застосована до розподілення серед акціонерів дивідендами	5%

У разі податків для фізичних осіб та компаній звітним роком вважати звичайний календарний рік, тобто з 1 січня по 31 грудня. Кінцевий термін здачі податкової декларації фізичних осіб – 15 квітня, а подання декларації з податку на прибуток підприємства – 30 листопада. Податки платяться за попередній рік. Україна повинна переглянути угоди щодо уникнення подвійного оподаткування з урахуванням ратифікованих положень Багатосторонньої конвенції (МІЛ), щоб збалансувати систему оподаткування українських компаній. Митні та акцизні збори не змінювати Розділ VI статтю 215 ПКУ (підакцизні товари та ставки податку). Рентна плата – не змінювати Розділ IX статтю 252.20. ПКУ (Рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин), статтю 253.5 (Рентна плата за користування надрами в цілях не пов'язаних з видобуванням корисних копалин), статтю 254.4 (Рентна плата за користування радіочастотним ресурсом України), статтю 255.5.1, статтю 255.5.2, (Рентна плата за спеціальне використання води), статтю 256.3.1 (Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів).

При визначенні величини оподатковуваного доходу із сукупного доходу вираховуються так звані особливі та непередбачені витрати. До особливих витрат віднесені трати, що мають характер матеріального забезпечення платника та його сім'ї в майбутньому: страхові внески, цільові внески на житлове будівництво, витрати на професійне навчання та підвищення кваліфікації, аліменти.

У групі особливих витрат – також витрати на підтримку благодійних, церковних, наукових установ (загальний обсяг таких пожертвувань не може перевищувати 8% загальної суми доходів платника). До непередбачуваних витрат належать вимушені витрати у випадку лікування, інвалідності, догляд за хворими членами сім'ї (в межах установленого рівня). Крім того, при визначенні оподатковуваного доходу з нього вираховуються знижки за віком (для платників, старших 65 років), неоподатковуваний мінімум, знижки на дітей.

Загальне податкове навантаження на фонд заробітної плати має не перевищувати 25% (включаючи і податок на доходи фізичних осіб та ЄСВ, що сплачується роботодавцем).

Щодо спеціальних умов іноземних інвестицій та діяльності ТНК/міжнародних/глобальних компаній

Відповідно, щоб покращити інвестиційний клімат в країні – потрібно залучати прямі та портфельні інвестиції. Вони не оподатковуються на «вході», але оподатковуються фінансові результати від діяльності, а при впровадженні Податку на вивезений капітал, діятиме встановлена норма, але лише в частині виведеного капіталу. Щодо діяльності ТНК вони мають бути такі ж самі на території України як і іноземні інвестиції БЕЗ спеціальних умов.

Таблиця 1.4. Податок на виведений капітал резидентів країни

До операцій з виведення капіталу	15%
До операцій, прирівняних до операцій з виведення капіталу	20%
До коштів, сплачених на виконання боргових зобов'язань пов'язаним особам – нерезидентам	5%

Основна мета податкової реформи полягає в тому, щоб податкову систему зробити не суцільно централізованою, а навпаки – з елементами децентралізації.

Тому з метою децентралізації функцій держави, щодо збору податків, які є одним з основних джерел фінансування суспільних потреб, у тому числі потреб місцевих громад, доцільно впровадити такі кроки:

а) надати право місцевим громадам на обласному рівні через органи місцевого самоврядування відповідного рівня самим вирішувати, які з передбачених Податковим кодексом місцевих податків, що 100-відсотково спрямовуються до місцевих бюджетів, будуть збиратися на територіях, що підпадають під юрисдикцію таких громад;

б) законодавчо закріпити за органами місцевого самоврядування право на самостійне встановлення розміру пільг зі сплати місцевих податків в частині, що спрямовується до місцевих бюджетів, та визначення категорій платників податків, яким такі пільги надаються;

в) до переліку контролюючих органів, визначених Податковим кодексом як такі, що виконують функцію контролю за нарахуванням та сплатою податків додати органи місцевого самоврядування, надавши їм функцію контролю за повнотою та своєчасністю сплати місцевих податків, що є джерелом фінансування відповідних місцевих громад;

г) запровадити новий порядок розподілу екологічного податку, за якого лєвова частка цього податку залишатиметься в регіоні, де безпосередньо розміщені джерела забруднення, з якими пов'язано сплату цього податку. При цьому, цей порядок повинен передбачати прозорий механізм фінансування програм екологічної модернізації підприємств, що сплачують цей податок, або шляхом компенсації витрат на впровадження таких програм, або шляхом заліку сум понесених підприємством витрат на екологічну модернізацію в рахунок сплати його податкового зобов'язання зі сплати екологічного податку;

д) дозволити розподіляти податок на доходи фізичних осіб між місцевим бюджетом за місцем роботи та місцем життєвих інтересів працюючої особи (за бажанням, наприклад, 50/50).

Таким чином, Україна активно впроваджує зміни в Податковий кодекс України для ускладнення використання офшорних зон. Зокрема, визначаються нові правила оподаткування та розширюється обов'язковість звітності для компаній, які здійснюють операції за кордоном.

РОЗДІЛ 2. ВПЛИВ ОФШОРНОГО БІЗНЕСУ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

2.1. Особливості та способи використання офшорних структур у вчиненні злочинів у зовнішньоекономічній сфері

Глобалізація соціальних та економічних процесів неодмінно впливає на динаміку злочинності, роблячи її більш інтегрованою і адаптованою до досягнень науково-технічного прогресу. Міжнародний кримінал активно використовує можливості, які надає глобальна мережа для досягнення своїх цілей. Лібералізація режимів переміщення фінансових, товарних потоків, поряд із недоліками у правових системах, викликає серйозні виклики для міжнародного співтовариства, що стоїть перед завданням створення універсальних правових механізмів для протидії цій складній проблемі.

Необхідність удосконалення міжнародного співробітництва у сфері регулювання фінансових ринків визначається не лише різноманітністю сучасних викликів, але й потенційним впливом на фінансово-економічні кризи та загальний стан міжнародної безпеки. При відсутності ефективних міжнародних механізмів регулювання може виникнути загроза поглиблення економічних і політичних ризиків, а також зниження рівня загальної міжнародної стабільності [22].

Глобалізація соціальних та економічних процесів відкрила двері для глобалізації злочинності, зокрема тих, що пов'язані із зовнішньоекономічними фінансовими операціями. Злочинні угруповання активно використовують офшорні юрисдикції для вчинення різних правопорушень, таких як легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом, ухилення від оподаткування, фінансові шахрайства тощо.

У процесі виявлення та розкриття зазначених злочинів стикаються з ускладненнями через відсутність чіткого регулювання правового становища суб'єктів офшорних юрисдикцій. Це обмежує можливості укладання господарських угод, регулювання фінансових операцій через ці суб'єкти тощо.

Такий стан справ вимагає глибокого наукового аналізу функціонування офшорних юрисдикцій, зокрема з точки зору можливостей для учинення злочинів, використовуючи їхні зареєстровані суб'єкти. Для ефективної боротьби із зазначеними злочинами важливо чітко визначити тенденції та можливості незаконного використання офшорних юрисдикцій у господарській діяльності суб'єктів підприємництва, які діють у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Формально офшорні юрисдикції є частинами світової фінансової системи та мають законні цілі, але їхні суб'єкти часто використовуються не лише для легальних, а й для нелегальних цілей. На практиці офшори пропонують низькі податкові ставки для привертання інвесторів, власників компаній та громадян, які прагнуть зменшити податкове навантаження.

Однак важливо враховувати, що країни, що надають офшори, можуть мати законні мети, такі як створення робочих місць, залучення капіталу і сприяння економічному розвитку. У своєму загальному розумінні офшорні юрисдикції можуть бути корисні для осіб, які проживають в одній країні, але отримують активи у фінансових установах іншої юрисдикції. Такий підхід є невід'ємною частиною глобальної економічної діяльності, але вимагає уваги до ефективного регулювання та контролю, зокрема у контексті протидії фінансовим злочинам.

Існування офшорних юрисдикцій обумовлене не лише можливістю прямого доступу до особистих рахунків, а й впровадженням систем моніторингу руху по рахунках та трансакцій через комп'ютерні платформи. Це ускладнене наявністю фондових бірж та інших фінансових інструментів у фінансовій системі, що дозволяє здійснювати анонімну торгівлю та приховувати походження коштів та їхніх власників [23].

Спостереження за розвитком вітчизняного фінансового сектору вказує на те, що останніми роками спостерігається збільшення кількості нових фінансових інструментів, послуг, які надаються небанківськими суб'єктами, а також впровадження нових технологій та механізмів у банківській сфері. Ці

тенденції призвели до формування складної системи, яка забезпечує численні можливості для уникнення регулювання, моніторингу та контролю.

Однак, на думку дослідників, світову фінансову систему можна характеризувати як сприятливу для відмивання грошей та інших форм фінансових маніпуляцій, оскільки вона надає легкий доступ та можливість швидко та мінімально формально переміщати грошові кошти в системі. Це створює ідеальне середовище для можливих зловживань та недостатньої регуляції.

Таким чином, присутність офшорних юрисдикцій та еволюція фінансової системи створюють важливі виклики для ефективного контролю, регулювання та запобігання недобросовісним практикам, що вимагає комплексного підходу та системного аналізу для розроблення відповідних заходів.

Існує ряд юрисдикцій, які можуть служити ефективними каналами для швидкого переміщення грошей, виступаючи як тимчасові сховища або кінцеві пункти призначення. Фінансові операції в офшорних зонах мають чітке і визначене призначення. Банки та інші фінансові установи, які діють в офшорах, у більшості випадків уникають тих регуляторних вимог, які застосовуються до суб'єктів, що діють на території своєї країни [24].

Такі трансакції звільнені від податків, позбавлені резервних вимог, вільні від обмежень відсоткових ставок та уникають регуляторного контролю, пов'язаного з ліквідністю чи достатністю капіталу. У відносинах з клієнтами-нерезидентами ці установи здійснюють оптові банківські операції, переважно в іноземній валюті.

Основними характеристиками, що характеризують офшорні юрисдикції, визначається:

- наявність відділень банків у країнах з нормальним правовим полем;
- велика кількість іноземних банків;
- існування анонімних рахунків, власники яких не розголошуються

ні за яких обставин;

- присутність нерегульованих фінансових суб'єктів, які можуть швидко переміщувати віртуальні кошти без нагляду;
- можливість перенесення коштів до іншої юрисдикції в разі зацікавленості правоохоронних органів;
- наявність мобільних рахунків, де перший рахунок слугує початковим депозитом, а кошти переміщуються як до нього, так і з нього;
- існування зон вільної торгівлі;
- активна участь фінансових консультантів, які безпосередньо в офшорній зоні керують коштами клієнта;
- реклама послуг відбувається відкрито, оскільки діяльність офшорних юрисдикцій не є злочином, але лише надає можливість використовувати їхні фінансові особливості як інструмент злочину;
- можливість створення та використання фальшивих документів, таких як фіктивні рахунки, позикові свідоцтва і інше.

Споживачі, що оперують в офшорних юрисдикціях, виступають як об'єкти привабливості для вчинення кримінальних операцій. Ці характеристики можна розглядати як комплекс інструментів, що використовується не лише для відмивання доходів, одержаних незаконним шляхом, але й для реалізації різноманітних фінансових злочинів. Проте не всі офшорні юрисдикції рівнозначні, і завдання злочинців полягає в обранні відповідних інструментів у конкретних юрисдикціях. Тобто спостерігається постійна динаміка використання певних офшорних юрисдикцій конкретними суб'єктами господарювання та видами послуг, а отже, рівня криміногенності в кожній юрисдикції.

Головна мета офшорів полягає в тому, щоб привертати клієнтів, забезпечуючи їм банківську конфіденційність та інші законні послуги. Конкуренція між офшорними юрисдикціями відбувається за допомогою надання фінансових послуг, регулювання рівня закритості фінансових механізмів та податкових пільг. Навіть серед тих, що можуть бути більш

легітимними, вибір стає складним, оскільки в одних юрисдикціях дотримання принципу знай свого клієнта є вимогою, в той час як в інших це може бути не вигідно, оскільки там вимоги до формальностей та перевірок зводяться до мінімуму, і ймовірно, що клієнти перемістять свої бізнес-операції до таких областей.

У той же час, якщо офшорна юрисдикція набуває кримінальної репутації, то не лише легальні кошти будуть перенесені в інше місце (оскільки легітимні компанії будуть рухати свій капітал, щоб уникнути негативної репутації), але й злочинці використовуватимуть цю можливість, а фінансовий центр стане об'єктом зовнішнього тиску. Тому офшорні юрисдикції постійно змінюються, відображаючи характеристичні тенденції світового фінансового ринку.

Це створює деяку дилему як для міжнародного контролю, так і для регулювання офшорних юрисдикцій. Баланс на світовому рівні полягає в уникненні перешкод для законної діяльності, запобіганні обмежень чи блокуванні законних операцій одночасно.

Таким чином, поки існують труднощі в розмежуванні між законним та незаконним, виникатимуть розбіжності між тими, хто регулює, і тими, кого регулюють. Виявлення офшорних юрисдикцій створює низку проблем, пов'язаних із вищезазначеними тенденціями. Кабінет Міністрів України періодично змінює перелік офшорних зон, але це має обмежений вплив, оскільки не встановлено конкретних обмежень для вітчизняних суб'єктів господарювання щодо фінансових операцій з суб'єктами офшорних юрисдикцій (наприклад, щодо інвестицій від суб'єктів офшорних юрисдикцій).

Відсутність прямих податкових угод із суб'єктами офшорних юрисдикцій відкриває двері для широкого використання їхніх можливостей у сфері вивезення валютних коштів з України. Світовий досвід, зокрема американський, свідчить про те, що укладання угод щодо обміну податковою інформацією з офшорними юрисдикціями може мати місце, але це

відбувається неоднаково для різних країн та юрисдикцій. Деякі країни, такі як Барбадос і Бермудські острови, можуть ділитися інформацією практично на рівні, що спостерігається у внутрішніх справах, тоді як інші залишають офшорні суб'єкти поза формальним податковим контролем.

Навіть країни, які не рахуються офшорними зонами для України, такі як Кіпр та Ірландія [25], зберігають свою привабливість для вітчизняних підприємців. Навіть без офіційного статусу офшорів, ці країни забезпечують специфічні режими оподаткування та гарантії банківської таємниці, що робить їх привабливими для реалізації різноманітних бізнес-цілей вітчизняних підприємців, включаючи ухилення від оподаткування.

Такі офшорні юрисдикції відкривають широкий спектр можливостей, включаючи використання їхніх суб'єктів для вчинення злочинів, приховання походження коштів, гарантування анонімності витрат, отриманих в результаті злочинних дій, фінансову підтримку для реалізації злочинів та перетворення прямих продуктів злочинів у інші цінні форми, наприклад, "чисті" гроші.

З точки зору вітчизняних підприємців, суб'єкти офшорних юрисдикцій є предметом інтересу, перш за все, у контексті їхнього використання для мінімізації податків (зменшення об'єкта оподаткування за допомогою трансфертного ціноутворення), ухилення від оподаткування та отримання необґрунтованих податкових пільг.

Однак проблема полягає в тому, що при існуванні різниць у податкових умовах різних країн, за допомогою взаємних угод партнери можуть схематично оформити угоди так, що в країні з високими податковими ставками можна легально показати мінімальний прибуток або навіть збитки, тоді як в країні з низькими ставками – максимальний прибуток. Це може вести до значних "економій" на податках, завдяки мінімізації оподатковуваного прибутку, що виникає в результаті келейних угод між партнерами і, таким чином, ускладнює вплив ринкових механізмів, які спрямовані на забезпечення рівних умов конкуренції та однакових ставок оподаткування.

Розвинені країни, які стикаються з проблемами ухилення від

оподаткування та виведенням національних капіталів в офшорні зони, вирішили захистити свого виробника та власну податкову систему шляхом введення спеціальних положень в національне законодавство. Ці положення базуються на міжнародних угодах, зокрема тих, які стосуються уникнення подвійного оподаткування, і мають пріоритет перед внутрішнім законодавством. Внаслідок цього встановлюються спеціальні правила оподаткування, які застосовуються до угод між взаємозалежними особами з метою коригування ціни угоди [26].

Держава не фіксує жорсткі ціни угоди, але вимагає корегувати суму податків так, щоб вона сплачувалася у розмірі, аналогічному угодам між добросовісними незалежними партнерами. Це стосується угод із суб'єктами, що мають статус в офшорних юрисдикціях. Однак чинне національне законодавство не визначає термінів «офшорні зони» або «суб'єкти офшорних юрисдикцій» [27]. Воно не обмежує діяльність вітчизняних суб'єктів підприємницької діяльності, зареєстрованих в офшорних юрисдикціях, і обмежується лише актами, які регулюють порядок відкриття валютних рахунків та операцій з валютними коштами за кордоном. Нормативні акти мають суттєві недоліки у регулюванні цих питань.

Обмеження в діяльності суб'єктів, зареєстрованих в офшорних зонах, стає порушенням законодавства, що регулює іноземні інвестиції. Це законодавство, у свою чергу, не допускає дискримінації іноземних інвесторів залежно від їхнього правового статусу. Виникає питання про те, де вважається зареєстрованим конкретний суб'єкт господарської діяльності, особливо з точки зору вітчизняного законодавства, наприклад, місце формальної реєстрації.

Якщо взяти до уваги міжнародну практику, то критеріями для віднесення суб'єкта господарювання до юрисдикції держави слугують кваліфікаційні ознаки. Це може бути країна, де переважно здійснюється економічна діяльність суб'єкта, або країна, з якої здійснюється фактичне керування суб'єктом. Наявність хоча б однієї з цих ознак визнається

достатньою для надання суб'єкту статусу «національного» певної держави, незалежно від місця його заснування чи реєстрації.

Також для податкового законодавства важливі критерії визначення категорій суб'єктів, між якими існують відносини, зокрема, це суб'єкти, засновані конкретними особами для проведення фінансово-господарських операцій. Тому законодавець повинен чітко визначити такі критерії: до яких суб'єктів застосовуватимуться спеціальні вимоги; як встановлюватимуться «ринкові» ціни, які є орієнтирами для застосування спеціальних правил; як буде коригуватися сума податків у випадку, якщо угоди укладаються за «ринковими» цінами. Невизначеність цих критеріїв може призвести до того, що деякі суб'єкти господарювання не матимуть статусу в жодній державі, мінімізуючи таким чином податки, а інші будуть мати статус у більше ніж одній державі, що може призвести до подвійного оподаткування.

У світлі "політичної волі" проблеми, пов'язані із використанням "офшорів", можуть бути вирішені за умови вжиття відповідних заходів. Наприклад, аспекти угод, які укладаються через "офшори", є практично ідентичними для всіх видів незаконних операцій. Це включає експорт товарів (робіт, послуг, результатів інтелектуальної діяльності) резидентом або платежі за імпортом товарів на користь нерезидента, який має реєстрацію у країнах або територіях, де розташовані офшорні зони. Отримувачі коштів або товарів (робіт, послуг, результатів інтелектуальної діяльності) є нерезидентами і не є стороною угоди, за винятком кредитних договорів [29].

Під час проведення таких угод банки взяли на себе роль розрахункових посередників, нехай і приховуючи їх фіктивний характер. Такий підхід залишається актуальним навіть при здійсненні фінансових операцій на території країни. Тому пропоновані заходи мають бути невід'ємними для всіх суб'єктів господарювання та резидентських банків, а також для нерезидентських банків, що здійснюють фінансові операції в даній країні [30].

Важливим є також встановлення чіткої власності банку та його підпорядкування нагляду. Банки в офшорах, виступаючи фінансовими

центрами, повинні утримуватися від надання послуг резидентам країни, де вони зареєстровані як "офшор". Оскільки ці банки не обслуговують місцевих суб'єктів господарювання, їхні фінансові записи залишаються поза перевіркою, а їхня діяльність – поза контролем, надаючи можливість надавати різноманітні послуги, включаючи доступ до світової банківської системи через головні банки, навіть особам злочинного спрямування.

Таким чином, на міждержавному рівні важливо встановити об'єктивні критерії для визначення банків офшорної юрисдикції в кожній країні. Це стосується як резидентських, так і нерезидентських банків, щоб уникнути подальших можливостей для схематичних операцій через ці фінансові установи. Запровадження спеціальних правил для всіх фінансових операцій через ці банки є необхідним елементом цього підходу.

Національні заходи також мають бути розглянуті в контексті стратегії боротьби з подібними явищами. Це може включати перевірку та ліцензування суб'єктів, що надають послуги щодо придбання або реєстрації компаній в офшорних юрисдикціях. Зобов'язання таких компаній подавати інформацію та їхня ліцензія може служити ефективним інструментом контролю. Введення реєстру суб'єктів, що діють в офшорних зонах, допоможе стежити за їхньою діяльністю [31].

Важливо визначити порядок інформаційного обміну між такими суб'єктами та уповноваженими органами для забезпечення прозорості та вчасного виявлення будь-яких недоліків чи зловживань. Підвищення оподаткування фінансових операцій в офшорні зони може зробити ці операції менш привабливими з економічної точки зору, сприяючи зменшенню їхньої привабливості.

Додатково, важливо встановити заборону для осіб, які мають заборгованість перед бюджетом, створювати підприємства або бути засновниками підприємств, зареєстрованих в офшорних юрисдикціях. Це може виступати як ефективний інструмент уникнення несплати податків та утримання фінансової дисципліни серед підприємців та корпорацій.

2.2. Виклики та ризики використання офшорних юрисдикцій для мінімізації податкового навантаження: вплив на економічну безпеку України

Офшорні юрисдикції відзначаються важливим статусом у глобальному русі капіталу. Згідно з висловлюванням окремих експертів, оцінюється, що приблизно 55% загальної вартості світового капіталу перебуває в офшорних зонах, а більше половини фінансових угод проходить через них. Дослідження, проведене Паризькою Організацією економічного співробітництва та розвитку у 2020 році, підтверджує, що принаймні 11,3 трильйона доларів утримуються в офшорах [39]. Зважаючи на складність та непрозорість офшорних систем, неможливо точно визначити, яка частина цього капіталу пов'язана із ухиленням від сплати податків та іншими правопорушеннями, і яка стосується легальних джерел, за якими інформує відповідні органи влади.

Для українських підприємців офшорні юрисдикції представляють собою один з найзручніших засобів для збереження капіталу шляхом зменшення податкового тиску, а іноді й уникнення сплати податків з мотивів, що мають нелегальний характер.

Офшорні зони – це держава чи окрема територія держави, законодавство яких частково або повністю звільняє від оподаткування доходи компаній, отримані поза межами кордонів юрисдикції їх реєстрації. Умовою для того щоб вважати компанію офшорною, є відсутність у неї господарської діяльності в межах країни реєстрації [32, 33].

В історичному аспекті перші офшорні зони з'явилися вже на початку ХХ століття в Швейцарії, де був прийнятий закон, який зобов'язував фінансової установи гарантувати конфіденційність інформації про стан банківських рахунків клієнта [33].

Практично всі офшорні території представляють собою або офіційно, або фактично незалежні держави. Відповідно, вільні економічні зони формуються на всій площі території держави. Цей основний аспект визначає успішну функціональність офшорних зон: незалежно від широкого спектру

повноважень управлінської компанії, інвестори завжди враховують місце, де їм прийдеться здійснювати підприємницьку діяльність.

Кожна держава на власний розсуд формує перелік країн, які відносяться до офшорних юрисдикцій. Так в Україні перелік офшорних зон визначено у розпорядженні КМУ від 23 лютого 2011 р. № 143-р «Про віднесення держав до переліку офшорних зон» та у постанові КМУ від 27 грудня 2017 р. № 1045 «Про затвердження переліку держав (територій), які відповідають критеріям, установленим підпунктом 39.2.1.2 підпункту 39.2.1 пункту 39.2 статті 39 Податкового кодексу України, та визнання таким, що втратило чинність».

Серед міжнародних організацій, які ведуть списки офшорних зон (юрисдикцій), найбільший авторитет мають: Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) та Міжнародний міжурядовий орган по боротьбі з відмиванням кримінальних капіталів і фінансування тероризму (FATF – Financial Action Task Force).

Так основною метою виникнення і розвитку офшорних юрисдикцій є певна неузгодженість між державою, яка прагне повністю контролювати фінансову ситуацію в національних межах, і громадянами, які зі своєї сторони не бажають бути підконтрольними і віддавати свій прибуток у вигляді податків [34].

За останні два десятиліття зростаючий попит клієнтів на офшори переважно призвів до політичної та економічної нестабільності, зростаючої глобалізації ринків, високого рівня оподаткування та більш ефективного стягнення податків. А відповідно кількість створених офшорних компаній зростає, основними мотивами яких є низка факторів, зокрема: відмивання коштів, зменшення податкового тиску, захист та збільшення активів, оптимізація трансакційних витрат, відсутність бюрократії та надмірного регулювання, управління ризиками [35].

Одним із основних мотивів використання офшорних юрисдикцій є зменшення податкового тиску суб'єктів господарської діяльності. Згідно з офіційними статистичними даними, рівень податкового навантаження на

підприємства в Україні, коливався в межах від 25,41 до 27,76 впродовж 2017-2021 рр. (табл. 2.1) [36, С. 10].

Таблиця 2.1. Показники податкового навантаження на підприємства України 2017-2021 рр. [36, С. 10]

Показники	Роки					Відносне відхилення 2021 р. від 2017 р.
	2017	2018	2019	2020	2021	
ВВП млрд грн	1979,5	2383,2	2982,9	3558,7	3946,6	99,37
Податкові надходження до Зведеного бюджету України, млрд грн	507	651	828	987	1003	97,83
Податок на доходи фізичних осіб, млрд грн	178	236	314	375	348	95,5
Податок на прибуток підприємств, млрд грн	100	138	186	230	256	156
Акцизний податок, млрд грн	63	90	121	133	130	106,35
Рентна плата, млрд грн	46	47	51	50	56	21,74
Інші податкові надходження, млрд грн	81	80	83	93	105	29,63
Рівень податкового навантаження, %	25,53	27,33	27,76	273,73	25,41	-047

Отже, аналізуючи загальний рівень податкового навантаження за розглянуті роки, відзначаємо практично сталий характер цього показника. Згідно з даними Paying Taxes 2019, що представляє щорічний спільний проект Світового Банку і компанії PwC, світовий показник податкового навантаження (з урахуванням соціальних внесків) коливається від 21,8 % (Японія) до 54,2 % (Швеція), при середніх значеннях у західноєвропейських країнах на рівні 41 %, в світі – 40,4 %. В Україні цей показник становить 26-27 % [42]. Незважаючи на те, що номінальний рівень податкового навантаження в Україні вищий, ніж в США, Канаді, Великобританії та Німеччині, реальне податкове навантаження, яке враховує ефективність податкової системи і рівень задоволення потреб платників за рахунок оплати податків, є значно більшим.

Враховуючи цю ситуацію, збільшується актуальність використання як легальних, так і нелегальних стратегій мінімізації податкового тиску для зниження фіскального навантаження на підприємства України, що може

відзначитися негативним впливом на економіку країни.

Мінімізацію податкового навантаження доцільно розглядати як складне явище, яке безпосередньо пов'язане із застосуванням сукупності інструментів та заходів, які спрямовуються на зменшення суми податкових платежів шляхом [33]: зменшення бази оподаткування за більшістю податків та зборів; оптимізації податкового навантаження у майбутньому шляхом вибору найбільш доцільних з точки зору співвідношення «доходи-податкові платежі» схем функціонування економічного суб'єкта.

Вищевказані заходи можна розглядати з двох сторін застосування: легальній та нелегальній. Легальні схеми тінізації податкового навантаження полягають у виборі вигідних форм функціонування суб'єктів господарської діяльності, здійсненні звільнених від оподаткування видів економічної діяльності та операцій, автоматизації процедур нарахування та сплати податків [33].

Одним із способів уникнення від сплати податків є використання офшорних схем, зокрема [33]:

- використання класичних офшорних зон – країни, де реєструються використання класичних схем ведення бізнесу на території країн-офшорів – реєстрація компанії на території офшорних зон без ведення подальшої діяльності на ній, а відповідно – і повному звільненні від оподаткування, ведення бухгалтерської та фінансової звітності в обмін на сплату фіксованого щорічного збору;
- реєстрація компанії в юрисдикціях з низькими ставками оподаткування для визначених типів компаній, зокрема: нерезидентських, міжнародних;
- реєстрація компанії в юрисдикціях з високими показниками респектабельності бізнесу та спектром податкових пільг;
- використання юрисдикцій з лояльним валютним та банківським контролем, у яких відсутні обмеження для банківських установ на діяльність з офшорними компаніями або відкриття для своїх клієнтів рахунків на

територіях країн-офшорів.

Внаслідок застосування вказаних стратегій, компанії отримують можливість зменшити фіскальне навантаження та збільшити обсяг чистого прибутку. Це стає основною перевагою та головною мотивацією для використання таких схем. Проте варто відзначити, що використання офшорних стратегій супроводжується негативними наслідками для економіки країни. На сучасному етапі існує розмаїття схем та інструментів ухилення від оподаткування, і комплексне їх використання призводить, крім зниження фіскальних потоків, до погіршення економічного оточення та виникнення негативних макроекономічних наслідків.

Це включає в себе деформацію платіжного балансу, виведення капіталів з країни, створення додаткового тиску на валютний курс, деструктивний вплив на формування різновекторних пріоритетів митної та податкової політики країни, а також поглиблення корупційних схем. Узагальнено, втрати, які виникають від цих наслідків, виявляють своє відображення у значних обсягах недоотриманих доходів бюджету та зниженні здатності державних органів виконувати покладені на них функції та повноваження.

Для українського бізнесу офшорні зони впродовж тривалого періоду виступали каналом для відмивання грошей і вивезення капіталу. Особливою популярністю користувався Кіпр, який до приєднання до Євросоюзу функціонував як найбільша держава-транспортер напівкримінальних грошей.

В експертній платформі «CASE Україна» підрахували, що за останні три роки ринок офшорних капіталів в Україні скоротився майже вдвічі. Відповідно, скоротилися і втрати національного бюджету, спричинені вимиванням капіталу в офшорні юрисдикції: з 55-65 млрд грн у 2017 р. до 15-30 млрд грн у 2020 р., в той же час обсяг коштів, виведених в офшори також скоротився і оцінювався на рівні 120-200 млрд грн у 2020 р., а в 2017 становив 260-320 млрд грн [44]. Однак це сталося не через зниження чи лібералізацію податкових ставок, а у зв'язку з посиленням регуляторного тиску в юрисдикціях, де розташовані офшори. Особливо велику роль відіграли нові

правила щодо розкриття кінцевих бенефіціарів [46, 47].

Офшорні юрисдикції також є одним із інструментів тінізації економіки держави. Так, за даними Мінекономрозвитку, рівень тіньової економіки в Україні в 2021 році склав 31 % від обсягу офіційного ВВП, що на 1 в.п. менше порівняно із 2020 роком [46, 47]. Як бачимо з рис. 2.1, тенденція щодо рівня тіньової економіки України впродовж 2010-2021 рр. є стабільною.

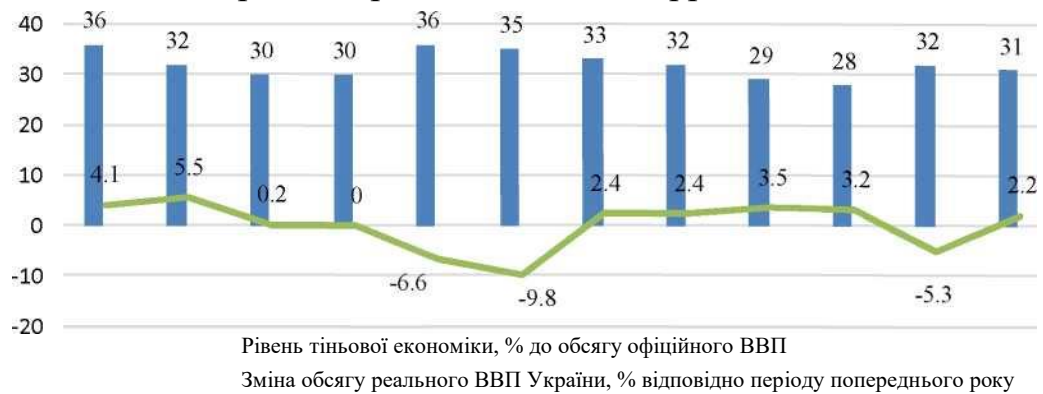

Рис. 2.1. Рівень тіньової економіки України та темпи приросту/зниження рівня реального ВВП [46]

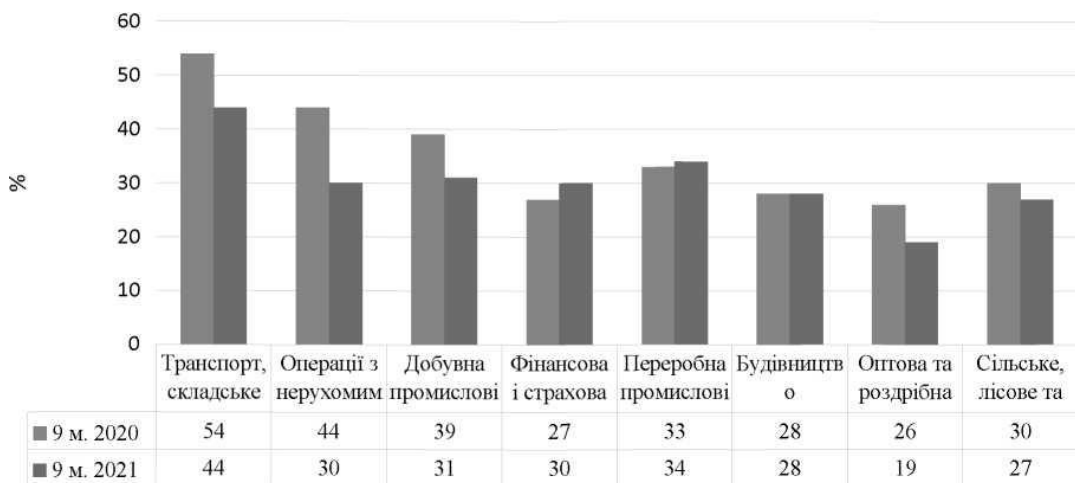

Рис. 2.2. Рівень тіньової економіки за видами економічної діяльності, % від обсягу офіційного ВДВ відповідного ВЕД [15]

У розрізі видів економічної діяльності рівень тіньового сектору у 2021 році зменшився порівняно із 2020 роком, як свідчать дані з рис. 2.2. Найбільш суттєвим зменшення частки тіньового сектору було у ВЕД «Операції з нерухомими майном» (на 14 в. п. до 30 % від обсягу ВДВ у ВЕД), у ВЕД «Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність» (на 10 в. п. до 44 %), у переробній промисловості (на 9 в. п. до 26 %), у добувній промисловості і розробленні кар'єрів (на 8 в. п. до 34 %), та у ВЕД «Оптова та

роздрібна торгівля» (на 7 в. п. до 19 % відповідно). У ВЕД «Будівництво» частка тіньового сектору залишилася незмінною (на рівні 28 % від обсягу ВДВ у ВЕД). Збільшення частки тіньової економіки, як цього річна тенденція зберігається, у ВЕД «Фінансова та страхова діяльність» (на 3 в. п. до 30 % від обсягу ВДВ у ВЕД) [46, 47].

У широкому контексті діяльності українських суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності виявляється, що при експорті товарів та послуг вони систематично застосовують стратегії, спрямовані на оптимізацію податкового тиску за допомогою вибору країн зі зменшеним рівнем оподаткування. Зокрема, в аграрному секторі підприємства вдіють тіньові механізми для створення невизначеності на ринку, такі як використання офшорних схем експорту, намагання занизити виробничі та реалізаційні обсяги, проведення готівкових розрахунків при закупівлі товарів.

Крім того, вагомими стратегіями стають спроби занизити суму сплати єдиного фіксованого податку сільськогосподарськими товаровиробниками через маніпуляції обсягами оброблених земель та використання спрощеної системи оподаткування для здійснення несільськогосподарської діяльності. Ці стратегії визначаються не лише потребою в оптимізації податкового тиску, але і властиві прагненням до оптимізації всієї бізнес-структури та оптимального використання різноманітних фінансових інструментів.

Так за останні чотири роки сума неповернення валютної виручки з використанням вищевказаних тіньових схем реалізації зерна, олійних культур і продуктів переробки досягла 6 млрд доларів. З червня 2019 року по вересень 2020 року становила понад 2 млрд. Сума завданих збитків державі складає приблизно 2 % ВВП України [47].

Доцільно звернути увагу на ще одну причину популярності та поширення офшорів – вигідні умови для інвестування та розвитку бізнесу. Частина капіталу, що виводиться з країни, згодом повертається у вигляді іноземних інвестицій. Такі інвестиції у сучасній економіці отримали назву «round-trip» інвестицій від англійського словосполучення «round-trip», що

дослівно означає «подорож туди-назад». Зазначений термін використовується в телекомунікації для позначення часу, що необхідний для передавання сигналу від передавача до отримувача. Відповідно «roundtrip» – це українські інвестиції, що попередньо були виведені до офшорних юрисдикцій, а згодом повернулися як іноземні інвестиції. Зокрема згідно дослідження Гобели В. обсяг прямих іноземних інвестицій (11111) в Україні у 2019 р. становив 2024,0 млн дол США, а «round-trip» інвестицій – 1046 млн дол США, у 2018 р. – 1870,0 млн дол США та 485 млн дол США відповідно, в 2017 р. – 2331,0 млн дол США та 270 млн дол США відповідно [48].

Використання офшорних зон має певні переваги та загрози для бізнесу та економіки країни (табл. 2.2).

Таблиця 2.2. Переваги та загрози використання офшорних юрисдикцій для бізнесу та економіки [17]

Переваги та загрози використання офшорних юрисдикцій для бізнесу	
Переваги	Загрози
Низьке податкове навантаження та спрощена система звітності	Посилена увага фіскальних і правоохоронних органів до зареєстрованих у офшорах підприємств
Спрощений доступ до міжнародних фінансових ринків	Державні обмеження на придбання активів нерезидентами, необхідність отримання ліцензій для діяльності тощо
Захищеність майнових та інших прав, міжнародна правова захищеність від корупції і рейдерства, судовий захист відповідно до положень міжнародного права	Державні бар'єри щодо діяльності у сфері забезпеченні національної безпеки та військово-промислового комплексу
Конфіденційність інформації стосовно власників бізнесу та обсягів фінансово-економічної діяльності, а також захист такої інформації	Погіршення ділової репутації через використання офшору, необхідність доводити, що капітал, яким володіє компанія, не набутий злочинним шляхом
Переваги та загрози використання офшорних юрисдикцій для економіки держави	
Переваги	Загрози
Наявність гнучких і дієвих механізмів реінвестування коштів у національну економіку завдяки доступу до світової фінансової системи	Зменшення податкових надходжень і доходів бюджету
Можливість уникнення правових колізій і захист бізнес-структур відповідно до положень міжнародного права	Відтік капіталу за кордон
	Виведення незаконно отриманих коштів та їх легалізація

	Тінізація економіки
--	---------------------

У контексті розгляду ситуації, пов'язаної із використанням офшорних юрисдикцій та високим рівнем тіньової економіки в Україні, настає час визначити заходи для протидії легалізації коштів, отриманих в результаті ухилення від сплати податків у офшорних юрисдикціях.

У рамках боротьби з мінімізацією та оптимізацією оподаткування, а також ухиленням від сплати податків через використання офшорних зон, пропонується ряд заходів, включаючи:

- впровадження контролю за трансфертним ціноутворенням.
- забезпечення умов для прозорого висвітлення реальних фінансових результатів суб'єктів господарської діяльності.
- регулювання питань офшорних юрисдикцій на законодавчому рівні та вдосконалення чинного податкового законодавства.
- здійснення контролю за умисним викривленням чи зміною відомостей щодо бази оподаткування.
- контроль за проведенням експортних операцій з використанням посередників, розташованих в офшорних зонах.
- виявлення та ліквідація афілійованих компаній та філій, що зареєстровані в офшорних юрисдикціях.

Однак, враховуючи привабливість офшорних юрисдикцій для мінімізації податкового навантаження підприємствами, фінансові операції, які з ними проводяться, справляють негативний вплив на стан економіки України. Це обумовлено недоотриманням значних коштів в державний бюджет та розвитком тіньового сектору економіки. З урахуванням цих обставин, протидія діяльності підприємств в офшорних зонах повинна розглядатися на рівнях міжнародних та національних структур, враховуючи глобальні та національні нормативні рамки, що регулюють питання офшорів.

2.3. Основні потенційні небезпеки та обов'язки сторін, які вступають в економічні відносини з офшорними компаніями

Термін «офшор» вже давно увійшов у використання серед вітчизняних

суб'єктів господарської діяльності, юристів, економістів фінансистів тощо. Практика застосування офшорних компаній у господарській діяльності диференціюється від більш ніж обережних схем мінімальної податкової економії або використання офшорів в неподаткових цілях (наприклад, в якості власника активів) до агресивної податкової оптимізації з максимальним економічним ефектом і високим ступенем ризику. Таке «використання» офшорних схем, а також типові порушення закону при їх використанні можуть викликати низку загроз та ризиків для їх учасників.

Як відомо, господарські операції з резидентом офшорної території мають ряд переваг, зокрема, основна перевага – оптимізація податкового навантаження на підприємство.

Одним із простих прикладів зменшення податкового навантаження на підприємство шляхом здійснення господарських правовідносин з офшором є експорт товару, *постачальником* якого виступає резидент України, *покупцем* – резидент офшорної території (наприклад, Беліз, Каймани, Кіпр, Маршалові острови), *вантажоодержувачем* – контрагент Постачальника (наприклад, Ізраїль, США, Венесуела).

Товар від постачальника продається покупцю за заниженою ціною. Ціна продажу товару від офшорної компанії кінцевому покупцю (вантажоодержувач) уже буде на рівні світових цін. При цьому товар з України напряду йде кінцевому покупцю і на територію офшорної території не потрапляє. В офшорній території прибуток компанії не оподатковуються, там він і осідає. Офшорні території інформацію про своїх резидентів не розкривають, інформація про засновників таких компаній також обмежена. З огляду на це, співпраця з офшорною територією дозволяє оптимізувати податкові витрати підприємства.

Однак, безумовно, господарська діяльність з компанією, яка знаходиться в офшорній юрисдикції, має значний ризик і, щоб уникнути негативних наслідків, потрібно раціонально працювати з офшором.

На нашу думку, слід виділити наступні групи ризиків учасників

господарських відносин з офшорними компаніями:

1. *фінансові ризики*, тобто, ризики, пов'язані з можливістю понесення майнових втрат в рамках цивільно-правових, а також пов'язаних з ними правовідносин;

2. *адміністративні ризики*, тобто, ризики, пов'язані з ймовірністю залучення до адміністративної (податкової) відповідальності і настання інших несприятливих наслідків адміністративних обмежень (зокрема, встановлені валютним законодавством та законодавством у сфері протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом);

3. *кримінально-правові ризики*, або ймовірність притягнення до кримінальної відповідальності і застосування заходів кримінально-процесуального характеру.

Зазначені ризики приведені в порядку зростання потенційних несприятливих наслідків і в міру ускладнення процедур, необхідних для їх реального настання щодо конкретних осіб. Вони можуть виникати як окремо, так і в сукупності.

Розглянемо основні ризики ведення господарської діяльності з офшорними компаніями.

1. *Непередбачені податкові зобов'язання офшорної компанії*. Як правило, виникають при недостатньому опрацюванні питань оподаткування офшорної компанії. Справа в тому, що, незважаючи на відсутність оподаткування за місцем реєстрації офшорної компанії, більшість держав встановлює способи оподаткування іноземних компаній, такі, як постійне представництво, дохід від джерела та ін. Також необхідно враховувати територіальний характер податку на додану вартість (або його аналогів), що може привести до оподаткування операцій офшорної компанії, якщо місцем реалізації відповідно до норм тієї чи іншої держави буде визнана територія цієї держави.

Таким чином, участь офшорної компанії в правовідносинах з участю компанії неофшорного держави (або при наявності майна, робіт, послуг на

території даної держави) може спричинити її оподаткування в силу встановлених в цій державі норм податкового законодавства. Як класичний приклад можна привести фінансування української компанії з боку офшору шляхом надання процентної позики.

Згідно з положеннями Податкового кодексу України відсотки, дисконтні доходи, що сплачуються на користь нерезидента, у тому числі, відсотки за позиками та борговими зобов'язаннями, випущеними (виданими) резидентом з метою податкового обліку, вважаються доходами, отриманими нерезидентом із джерелом їх походження з України та такими, що підлягають оподаткуванню.

Платник податку – резидент України при виплаті доходів у вигляді відсотків зобов'язаний утримати податок з таких доходів за ставкою в розмірі 15% їх суми та за їх рахунок, якщо інше не передбачено положеннями чинних міжнародних договорів України з країнами резиденції осіб, на користь яких здійснюються виплати. Зазначений податок сплачується до бюджету під час такої виплати.

2. Відповідно до пункту 39.2.1. Податкового кодексу України [27] *контрольованими операціями* є господарські операції платника податків, що можуть впливати на об'єкт оподаткування податком на прибуток підприємств платника податків, а саме:

а) господарські операції, що здійснюються з пов'язаними особами – нерезидентами, в тому числі у випадках, визначених підпунктом 39.2.1.5 Податкового кодексу України;

б) зовнішньоекономічні господарські операції з продажу та/або придбання товарів та/або послуг через комісіонерів-нерезидентів;

в) господарські операції, що здійснюються з нерезидентами, зареєстрованими у державах (на територіях), включених до переліку держав (територій), затвердженого Кабінетом Міністрів України відповідно до підпункту 39.2.1.2 Податкового кодексу України, або які є резидентами цих держав;

г) господарські операції, що здійснюються з нерезидентами, які не сплачують податок на прибуток (корпоративний податок), у тому числі з доходів, отриманих за межами держави реєстрації таких нерезидентів, та/або не є податковими резидентами держави, в якій вони зареєстровані як юридичні особи. Перелік організаційно-правових форм таких нерезидентів в розрізі держав (територій) затверджується Кабінетом Міністрів України.

Пункт «в» вказаної статті Податкового кодексу України відносить до контрольованих операцій господарські операції з резидентами країн, перелік яких визначений Кабінетом Міністрів України. До цього переліку входять ряд країн, частина яких є офшорними територіями, а частина – країни, що не є офшорами, але які відповідають таким критеріям:

1. держави (території), у яких ставка податку на прибуток підприємств (корпоративний податок) на 5 і більше відсоткових пунктів нижча, ніж в Україні;
2. держави, з якими Україною не укладені міжнародні договори з положеннями про обмін інформацією;
3. держави, компетентні органи яких не забезпечують своєчасний та повний обмін податковою та фінансовою інформацією на запити центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову і митну політику.

Таким чином, при здійсненні господарських операцій з офшорною територією суб'єкт господарювання в Україні зобов'язаний подавати звіт про контрольовані операції. *Господарська операція з офшором є контрольованою.* Контролюючий орган перевіряє контрольовану операцію і досить часто вказує на те, що ціна продажу товару в офшор є заниженою і контролюючий орган у таких випадках здійснює донарахування податків, а також застосовує штрафні санкції до підприємства.

3. *Непередбачені суб'єкти податкового обов'язку.* Як правило, виникають при взаємодії офшорної компанії з фізичними або юридичними особами з високоподаткових юрисдикцій (наприклад, США чи Великобританія). Законодавство зазначених, а також ряду інших держав

передбачає розгляд для цілей оподаткування доходів офшорних компаній в якості доходів резидентів зазначених держав, прямо або побічно контролюючих офшорну компанію (наприклад, правила CFC, або контрольованих іноземних компаній). Відповідно, податковий обов'язок, а отже, і відповідальність за її недотримання, виникне не в офшорній компанії, а у резидента відповідної держави.

До суб'єктів фінансових ризиків можуть бути віднесені офшорна компанія, її бенефіціар, акціонер, директор і повірений.

4. Відповідно до статті 15 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення» до фінансових операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу відносяться, зокрема, переказ коштів на анонімний (номерний) рахунок за кордон і надходження коштів з анонімного (номерного) рахунка з-за кордону; зарахування або переказ коштів у разі, якщо хоча б одна із сторін – учасників фінансової операції має відповідну реєстрацію, місце проживання чи місцезнаходження в державі, що віднесена Кабінетом Міністрів України до переліку офшорних зон, а також переказ коштів на рахунок, відкритий у фінансовій установі, зареєстрованій у зазначеній державі [49].

Відповідно до частини 4 статті 14 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення» суб'єкти державного фінансового моніторингу з метою виконання покладених на них цим Законом обов'язків мають право звертатися із запитом до органів виконавчої влади, державних реєстраторів, правоохоронних органів, юридичних осіб.

Суб'єкти, яким адресовано зазначений запит, зобов'язані протягом десяти робочих днів надати відповідну інформацію. У разі неможливості надання інформації у зазначений строк з обґрунтованих причин за зверненням

відповідних суб'єктів строк надання інформації може бути продовжений суб'єктом державного фінансового моніторингу, але не більше ніж до 20 робочих днів.

Так, суб'єкти господарювання, які ведуть діяльність із офшорними територіями *обов'язково підпадають під фінансовий моніторинг* і відповідно до законодавства в резидента України можуть запитувати будь-які документи, що пов'язані з господарською операцією з офшором і не тільки (документи за іншими господарським операціям).

5. Продаж товару за заниженою ціною. При продажі товару по контрольованим операціям і при подачі звіту по контрольованим українське підприємство повинне доводити рентабельність продажу товару за відповідними цінами.

Відповідно до положень п.п. 39.3.2.5. п. 39.2 ст. 39 Податкового кодексу України під час визначення рівня рентабельності контрольованих операцій можуть бути використані фінансові показники, які забезпечують встановлення відповідності умов контрольованої операції принципу «втягнутої руки», зокрема, але не виключно:

а) валова рентабельність, що визначається як відношення валового прибутку до чистого доходу (виручки) від реалізації товарів (робіт, послуг), розрахованого без урахування акцизного податку, мита, податку на додану вартість, інших податків та зборів;

б) валова рентабельність собівартості, що визначається як відношення валового прибутку до собівартості реалізованих товарів (робіт, послуг);

в) чиста рентабельність, що визначається як відношення прибутку від операційної діяльності до чистого доходу (виручки) від реалізації товарів (робіт, послуг), розрахованого без урахування акцизного податку, мита, податку на додану вартість, інших податків та зборів;

г) чиста рентабельність витрат, що визначається як відношення прибутку від операційної діяльності до суми собівартості реалізованих товарів (робіт, послуг) та операційних витрат (адміністративних витрат, витрат на збут

та інших), пов'язаних з реалізацією товарів (робіт, послуг);

г) рентабельність операційних витрат, що визначається як відношення валового прибутку до операційних витрат (адміністративних витрат, витрат на збут та інших), пов'язаних з реалізацією товарів (робіт, послуг);

д) рентабельність активів, що визначається як відношення прибутку від операційної діяльності до поточної ринкової вартості необоротних та оборотних активів (крім поточних фінансових інвестицій і грошових коштів та їх еквівалентів), що прямо або опосередковано використовуються у контрольованій операції. У разі відсутності необхідної інформації про поточну ринкову вартість активів рентабельність активів може визначатися на основі даних бухгалтерської звітності;

е) рентабельність капіталу, що визначається як відношення прибутку від операційної діяльності до капіталу (сума необоротних та оборотних активів, крім поточних фінансових інвестицій і грошових коштів та їх еквівалентів, крім поточних зобов'язань).

На сьогодні класичні офшори відходять на задній план, оскільки, як зазначалось, операції з офшором:

1. є контрольованими операціями,
2. підпадають під фінансовий моніторинг.
3. контролюються ціни продажу і високий ризик донарахування податків та застосування штрафних санкцій.

Станом на сьогодні є ряд країн, які не входять до списку офшорних територій, не входять до переліку держав (територій), затвердженого Кабінетом Міністрів України відповідно до підпункту 39.2.1.2 Податкового кодексу України, ймовірно не ввійдуть до списку нерезидентів, які не сплачують податок на прибуток (корпоративний податок), у тому числі, з доходів, отриманих за межами держави реєстрації таких нерезидентів, та/або не є податковими резидентами держави, в якій вони зареєстровані як юридичні особи.

Відповідно господарські операції з контрагентами (резидентами) таких

країн не є контрольованими та не підлягають фінансовому моніторингу. До таких територій, зокрема, належать, Шотландія, Ірландія, Уельс, Англія.

З огляду на це, робота з такими територіями є більш безпечнішою ніж з резидентами офшорних територій. Однак, слід пам'ятати, що у будь-якому випадку не слід зловживати в аспекті регулювання цін товару, що продається, послуг, що постачаються.

При роботі з офшорними територіями варто виходити із принципу **розумності** обсягу операцій з таким офшором. Якщо, наприклад, компанія поставляє товар в неофшорні території, а частина продажу товарів в офшорні території буде 10-20% загальної поставки, то ризик негативних наслідків для такого підприємства – незначний.

Однак, якщо, припустимо, рівень таких операцій буде 30-90% загального обсягу поставок, то підприємство рано чи пізно приверне увагу з боку контролюючих органів, служб фінансового моніторингу чи інших органів. Тут варто пам'ятати про банк, оскільки саме він, як суб'єкт фінансового моніторингу першим дізнається про операції з офшорною територією.

Різні банки до вказаного питання ставляться по різному і тому при відпрацюванні схеми роботи із офшором потрібно отримувати необхідну інформацію банку. Саме від банку всі державні органи отримують інформацію про господарські операції з офшорними територіями, цінами на товар та іншу інформацію.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ЗМЕНШЕННЯ НЕГАТИВНОГО ВПЛИВУ ДІЯЛЬНОСТІ ОФШОРНИХ КОМПАНІЙ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

3.1. Європейський досвід функціонування офшорних компаній

Офшорні центри є невід'ємною частиною системи міжнародних економічних відносин. Вони виникли в процесі історичного розвитку світового співтовариства і були зумовлені передусім економічними чинниками. Протягом останніх років офшорна діяльність посідає все більш важливе місце у функціонуванні світової фінансової системи.

Габріель Зухман нещодавно підрахував, що фінансове багатство в розмірі майже 8 трильйонів доларів США утримується офшорах – це сума, яка становить майже 50% від ВВП ЄС або США. Оцінки багатств в офшорах мережі Tax Justice є ще вищими і знаходяться в діапазоні від 21 до 32 трильйонів доларів США [50].

Малі країни з невеликими внутрішніми фінансовими секторами можуть сприяти створенню офшорного бізнесу і стати офшорним фінансовим центром за цілою низкою причин. До них належать ведення видів діяльності, що приносять прибуток, підвищення рівня зайнятості в приймаючій країні, а також збільшення державних доходів за рахунок ліцензійних зборів тощо. Дійсно, деякі успішні офшорні фінансові центри, такі як Кайманові Острови і Нормандські Острови, звикли покладатися на офшорний бізнес як на основне джерело як державних доходів, так і економічної діяльності [51].

Створення офшорного центру у країні зазвичай є обдуманною спробою спеціалізувати економіку на експорті фінансових послуг для отримання доходів, які часто становлять критичну частину національного доходу.

Надходження від цього експорту, як правило, складаються з:

- виплат за фінансові послуги, надані підприємствам нерезидентам, що зареєстровані в офшорі (банківські збори за консультаційні послуги і

фінансовий інжиніринг);

- зборів за посередницькі послуги, наприклад ті, які стосуються кредитних ліній, фінансового лізингу та обміну іноземних валют; комісія за управління фондами, а також за проведення операцій із цінними паперами включно з брокерськими послугами, андерайтингом тощо; послуги, пов'язані з управлінням активами, і депозитарні послуги безпеки тощо);

- реєстраційних/оновлюючих плат за отримання/подовження ліцензії юридичних осіб (офшорні банки, страхові компанії, міжнародні бізнес-компанії, трасти, майно тощо).

Одним із можливих способів визначення, чи є юрисдикція офшором, є визначення співвідношення між іноземними активами та ВВП. Цей показник ще називають коефіцієнтом інтенсивності офшору. Відповідно до цих розрахунків, у 2013 р. у Кайманових Островів це співвідношення було таким: $4\ 173/2,7$, а коефіцієнт становив 1545,6. На другому місці за коефіцієнтом інтенсивності офшору знаходилися Британські Віргінські Острови з коефіцієнтом 1070 ($1177/1,1$). На третьому місці з коефіцієнтом 200 знаходилися Маршалові Острови [52].

Що ж до поширення популярності офшорів серед компаній, то для успішного функціонування в умовах ринкової економіки їм необхідно шукати способи збільшення своїх прибутків, не збільшуючи при цьому величину витрат, зокрема на сплату податків. Одним із можливих шляхів вирішення цієї проблеми стає використання зон із низькими ставками податків на прибуток.

Офшорна компанія є одним із найпоширеніших корпоративних інструментів, що забезпечують оптимальне проведення закордонних операцій. Використання офшорних фірм дає змогу компаніям на законних підставах знижувати свої податки.

Офшорні фінансові центри можуть використовуватися на законних підставах, а компанії можуть отримати переваги від:

- 1) нижчого оподаткування і, як наслідок, збільшення прибутку після сплати податків;

- 2) простіших нормативних вимог, що знижують непряме оподаткування;
- 3) мінімально необхідних формальностей, необхідних для реєстрації;
- 4) наявності адекватних правових рамок, що гарантують цілісність відносин між принципалом і агентом;
- 5) близькості до країн із масштабною економікою або країн, що приваблюють приплив капіталу;
- 6) від спеціалізованих послуг, що доступні з певних офшорних центрів;
- 7) свободи від валютного контролю;
- 8) використання офшору як засобу для захисту активів від впливу судових процесів [51].

В останні роки спостерігається все більш широке визнання суспільством та, зокрема, науковцями необхідності поліпшення розуміння суті діяльності офшорних фінансових центрів, оскільки ці центри захопили значну частину глобальних фінансових потоків (відповідно до підрахунків економістів, приблизно половина фінансових потоків проходить через офшори [50]), тому слід детальніше зупинитися на проблемних аспектах офшорної діяльності.

Проблеми, пов'язані з офшорними територіями в Європі, вирішуються комплексно, виходячи з чинних правил держав-учасниць. Виходячи із цього, регулювання офшорного бізнесу можна представити у вигляді двох незалежних напрямів: внутрішнього і зовнішнього інституційного контролю. Останній, зокрема, поділяються на три рівні: міжнародний, внутрішньорегіональний та місцевий. Для оптимізації своєї діяльності досліджується функціонування як материнської компанії, так і філій в умовах різних країн, розробляються та впроваджуються схеми щодо їхньої діяльності.

Актуалізуючи питання офшорних механізмів в європейському оподаткуванні, слід наголосити що в класичному розумінні на території Європи майже не існує чистих офшорів, тому використовуються складні схеми, коли офшорна компанія отримує «прописку» в потрібній юрисдикції для отримання податкової оптимізації, тобто, іншими словами, знаходить незаборонені законодавством лазівки в законах, зумовлених структурою

податкового контролю.

Країни ЄС дотримуються договору про автоматичний обмін інформацією та впроваджують ініціативу BEPS (Base Erosion and Profit Shifting). BEPS має на меті боротися з тим, що багатонаціональні компанії мають конкурентну перевагу над національними шляхом закриття «лазівок», які виникають на міжнародному рівні та дають змогу ТНК мінімізувати їх податкове навантаження. Цей план включає 15 заходів боротьби з ухиленням від оподаткування. У грудні 2012 р. Європейська Комісія прийняла план дій для посилення боротьби проти податкового шахрайства й ухилення від оподаткування. Він включав більше 30 заходів, покриваючи автоматичний обмін інформацією, агресивне податкове планування, податкову конкуренцію, прозорість між країнами на корпоративному рівні та сплаті податку на додану вартість [53].

Незважаючи на уніфікацію різних сфер діяльності ЄС, залишається ризик подвійного оподаткування під час транскордонної виплати дивідендів. Для уникнення подвійного оподаткування в державах-членах ЄС була прийнята Директива 90/435/ЕЕС [54], яка стосується оподаткування дочірніх і материнських компаній, що знаходяться в різних державах-членах. Вони можуть оподатковуватися двічі, оскільки податок стягується і державою, в яку надходять гроші, і державою, де знаходиться платник (withholding tax) – податок, який стягується на виплати за кордон.

Директива передбачає усунення податку з джерела в державі компанії – платника дивідендів із паралельним вирахуванням компанією – одержувачем дивідендів податку, сплаченого з розподіленого прибутку компанією – платником дивідендів або виключенням дивідендів з оподаткування. Для мінімізації ухилень від сплати податків із 2015 р. були внесені зміни в цю Директиву: європейські країни більше не зможуть надавати податкові пільги компаніям, які не ведуть реальну економічну діяльність у країнах Євросоюзу.

Найбільш відома схема уникнення оподаткування використовується за рахунок Ірландії. Країна є привабливою юрисдикцією для підприємців, які

бажають мати престижну компанію на території ЄС із помірним режимом оподаткування: податкова ставка на доходи становить 12,5% й є однією з найнижчих в ЄС. Згідно з ірландським законодавством і договорами щодо уникнення подвійного оподаткування, компанії – резиденти інших країн, тобто платники податків інших країн, в Ірландії податки не платять [55].

Ірландія має широку мережу договорів про усунення подвійного оподаткування. Крім того, укладені інші податкові угоди з низкою країн, відповідно до яких від податку «джерела доходу» майже цілком звільнені відсотки, рентні платежі за володіння літаками і нерухомістю. Подібні договори Ірландією укладені з Бельгією, Німеччиною, Данією, Люксембургом, Норвегією, Швецією, Швейцарією.

В Ірландії під час сплати податку існує можливість заліку іноземного податку (foreign tax credit), сплаченого у відповідній державі, у рахунок ірландського податку, що підлягає сплаті і належать до тієї ж категорії доходів. Причому така можливість є й за відсутності між країнами податкової угоди (одностороннє звільнення).

При цьому розмір заліку не може перевищувати суми ірландського податку, що підлягає сплаті із закордонного доходу. Наприклад, ірландська компанія, сплачуючи податок із дивідендів, отриманих від іноземної дочірньої компанії, має право зарахувати суму податку, сплаченого цією дочірньою компанією у своїй країні з доходів, з яких були розподілені ці дивіденди (або суму сплаченого в даній країні податку з джерела під час виплати дивідендів в Ірландію).

Діяльність із виведення прибутків значно зменшується, якщо країна впроваджує або посилює вимоги до документації з трансфертного ціноутворення. Відповідно до моделі, розробленої науковцями, виведення прибутків зменшується приблизно на 50%, якщо вимоги до трансфертного ціноутворення посилюються. Законодавче регулювання трансфертного ціноутворення має позитивний ефект, незважаючи на адміністративне навантаження на фірми та податкові органи.

Також важливо звернути увагу на той факт, що під час увезення в Ірландію товарів із країни – члена ЄС ірландський ПДВ не сплачується на кордоні, але вноситься покупцем у декларацію як такий, що підлягає сплаті за відповідний податковий період. У тій же декларації покупець указує і вхідний ПДВ на ту ж суму, що він приймає до відрахування (у разі, звичайно, якщо ці товари придбані для реалізації). Таким чином, під час ввезення в Ірландію товарів із країн ЄС ПДВ найчастіше фактично не сплачується.

На відміну від багатьох інших юрисдикцій, офшорні компанії в Ірландії мають право вести діяльність і на території цієї країни. Водночас вони зберігають пільги, які звільняють їх від податків на доходи, отримані за кордоном. Доходи, джерело яких знаходиться у самій Ірландії, обкладаються за пільговою ставкою. За законами країни ірландська компанія, яка веде діяльність за кордоном, може бути визнана нерезидентною і звільнена від податків, якщо її акціонери і директори – нерезиденти Ірландії.

Центральне управління статистики країни Ірландії повідомляє, що за 2016 р. ВВП зріс на 26,3%. Експерти пов'язують різке зростання ВВП Ірландії з перенесенням до цієї країни штаб-квартир великих міжнародних корпорацій, яких привабили низькі ставки податку на прибуток.

Основна схема, яку використовують міжнародні корпорації – це Подвійний Ірландський із Голландським сандвіч (Double Irish Dutch Sandwich). Суть схеми полягає в жонглюванні платежами з використанням інтелектуальної власності (рис. 3.1).

Спочатку закордонна компанія (американська ТНК) передає нематеріальні активи афілійованій фірмі, зареєстрованій в Ірландії. Ірландія не вважає резидентами компанії, керовані з-за кордону, тому її управління розміщується в офшорній зоні, де відсутнє взагалі оподаткування прибутку. Друга компанія створюється в Голландії і субліцензує права на інтелектуальну власність в ірландській компанії.

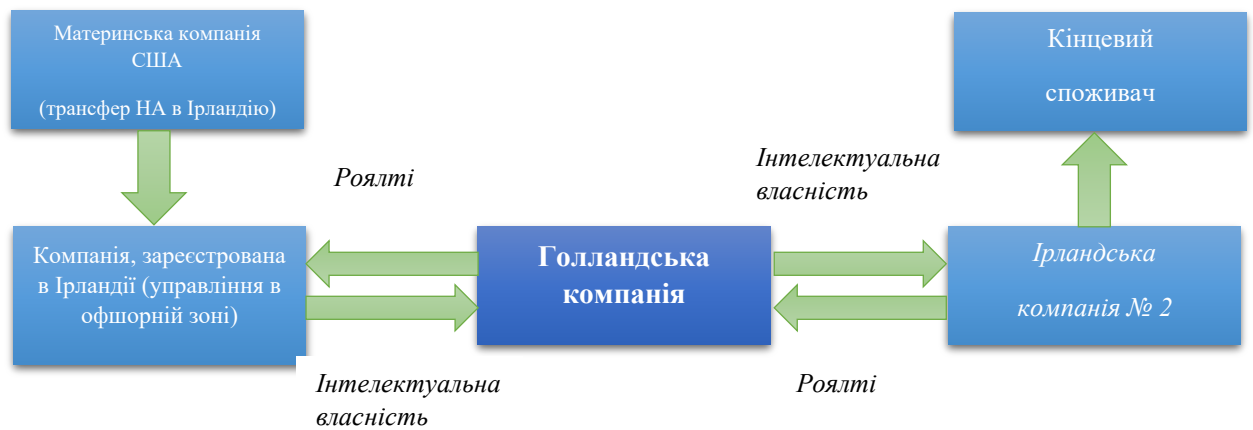

Рис. 3.1. Схема оптимізації оподаткування «подвійний ірландський із голландським сандвіч»

Наступним кроком є передача такої ж ліцензії на інтелектуальну власність третій компанії, зареєстрованій в Ірландії. Голландське законодавство дає змогу передавати технології абсолютно безкоштовно з податкового погляду. При цьому ірландська компанія № 2 – 100-відсоткова «дочка» компанії № 1. Фактично компанії передають нематеріальні активи одна одній, по ходу очищаючи їх від податкового тягаря. ірландська компанія № 2 є податковим резидентом Ірландії, і вся діяльність ведеться через неї. У результаті прибуток у вигляді роялті проходить через першу фірму в Ірландії, яка сплачує податок в офшорній зоні [57].

За останні роки на побідних схемах намагалися викрити найбільші технологічні ТНК, зокрема Google та Apple. Так, Google перерахувала 10,7 млрд. євро (\$12 млрд.) через Нідерланди в Бермуди в 2014 р. за допомогою побудови схеми, що дає їм змогу не оподатковувати більшу частину іноземного прибутку. Рахунки Google в Нідерландах показують, що відділення переказало майже весь свій дохід, а саме виплати роялті від ірландської філії, через яку проходить більшість доходів за межами США, до підрозділу, розташованому на Бермудах, а зареєстрованому в Ірландії під назвою Google Ireland Holdings. Це дає змогу Google, що є частиною холдингу Alphabet Inc, не підпадати під оподаткування в США податком на прибуток або європейським податком на дивіденди.

Ця схема вже десять років дає змогу Alphabet Inc використовувати

ефективну податкову ставку лише у 6% від його доходів за межами США, що становить близько чверті середньої податкової ставки на зарубіжних ринках. Ця угода з 2005 по 2015 р. дала змогу Google сплатити лише близько 200 млн. фунтів стерлінгів податків у Великій Британії, тоді як отриманий дохід становив 24 млрд. фунтів стерлінгів. Як показали рахунки Google, Нідерланди Holdings NV, що не має співробітників, у Голландії сплатили лише 2,8 млн. євро податку [58].

Яскравим прикладом застосування для зменшення оподаткування може служити угода, укладена в листопаді 2015 р. Pfizer Inc. придбала виробника ботоксу Allergan Plc. заради зменшення ставки оподаткування, що спричинило жорсткі політичні дебати щодо такої фінансової маневру. Сума угоди становила 160 млрд. дол., або 363,63 дол. за акцію. У результаті такого поглинання була створена найбільша у світі фармацевтична компанія, і головний офіс Pfizer буде перенесено до Ірландії, що також стане прикладом найбільшого перенесення головного офісу компанії зі США для зменшення податкового зобов'язання.

Щоб уникнути подальших обмежень, транзакція була подана так, ніби менша, зареєстрована в Дубліні компанія Allergan Plc. купує Pfizer, хоча об'єднана компанія матиме назву Pfizer Plc. До цього компанія намагалася за 118 млрд. дол. придбати британську AstraZeneca, але угода не відбулася через незгоду управління компаніями та політиками. Таким чином, Pfizer знизила оподаткування з 40% до 12,5% [59].

Отже, кожна країна Європейського Союзу має окрему податкову систему. На рівні спільного уряду врегульовуються питання максимальних і мінімальних ставок податків, оподаткування руху товарів та послуг між країнами ЄС та боротьби з уникненням від оподаткування і виведенням прибутків за кордон. Такі країни, як Ірландія та Нідерланди, створили умови для міжнародних корпорацій, за яких вони можуть законним способом значно зменшувати своє податкове навантаження.

Питання вибору фінансового механізму використання офшору, який дав

би змогу здійснити оптимальне податкове планування, у сучасних умовах для компаній є надзвичайно важливим. Звісно, не можна не звернути увагу на те, що кожна компанія є унікальною, тому не існує стандартизованих загальних методів використання офшорів. Що ж до Ірландії, то після детальнішого аналізу їх податкової системи були наведені можливі оптимізаційні схеми у цій країні. Податкова політика Ірландії сприяє розміщенню у цій країні наукоємних компаній, у чому зацікавлені як уряд, так і корпорації.

3.2. Способи мінімізації негативних наслідків впливу діяльності компаній, зареєстрованих в офшорних юрисдикціях на економічну безпеку України

Поняття «офшор» доволі часто асоціюється з поняттям «відмивання» доходів та означає тільки фінансовий механізм, за допомогою якого легально здійснюється фінансові операції з метою продуктивного податкового планування. Цей інструмент використовується і в законодавстві, і на практиці в галузі податків, міжнародних угод і фінансових схем.

Як уже зазначалось, офшорні зони (або податкові гавані) є специфічним інструментом стимулювання інвестиційної діяльності і збільшення надходжень до бюджетів депресивних територій, економічний ефект якого базується на явищі зростання державних доходів завдяки розширенню податкової бази (використанню її особливого виду доходів, отриманих лише від здійснення зовнішньоекономічної діяльності) та мінімізації величини податкового навантаження. Доходи від офшорного бізнесу в податкових гаванях складають до половини обсягу державних бюджетів [60].

Взагалі офшорні зони є різновидом вільних економічних зон, які створюють для суб'єктів господарювання сприятливий валютно-фінансовий та фіскальний режим, а також високий рівень банківської та комерційної таємниці. Вільна економічна зона – це територія, на якій іноземні та вітчизняні фірми користуються податковими пільгами. У міжнародній практиці налічується понад два десятки різних типів вільних економічних зон, зокрема:

безмитні торгові зони (порти, транзитні зони); експортні та імпорتنі промислові зони; зони технологічного розвитку (технопарки, технополіси) тощо [61].

Складні умови провадження господарської діяльності спонукають українських суб'єктів господарювання до активного пошуку шляхів зменшення суми податків, зокрема, шляхом створення офшорних компаній. Це спричиняє недоотримання бюджетом податкових надходжень. Однак, створення таких компаній в офшорних юрисдикціях не забороняється законом, а дохід офіційно виникає у суб'єктів господарювання інших держав.

Усього в Україні працюють офшорні компанії з 35 юрисдикцій. Найбільш популярним залишається Кіпр. Щодо американських інвестицій картина здебільшого схожа, оскільки левову частку «американців» в Україні становлять компанії, зареєстровані у відомих «офшорних» штатах Делавер, Вайомінг та ін. Ці компанії у США називають «Shell Companies» (тобто, «коралові», або пусті), які зазвичай у своїй назві мають закінчення: «Ltd», «Inc», «Llc», «Co», «GmbH». Міжнародній практиці відомі комбіновані схеми зв'язків, що формуються з багатьох фірм, розташованих у різних офшорних зонах. Нині розповсюджені схеми за участю 10-15 компаній контрагентів [62, С. 385].

Розвиток співробітництва з офшорними зонами для України посідає значне місце, з кожним роком зростають обсяги офшорних операцій. Непрямий негативний вплив офшорної юрисдикції на економіку України виявляється від наслідків прямого негативного її впливу. Факторами впливу діяльності офшорних зон на економіку України є такі:

- фінансові (фактори сектора державних фінансів, грошово-кредитного та валютного сектора, інвестиційного сектора);
- тіньові фактори (сектора тіньової економіки);
- економічні (сектора макроекономічних показників, сектора промисловості, сільського господарства, сектора ЗЕД та торгівлі);
- соціальні;

- фактори розвитку освіти, культури, охорони здоров'я, туризму;
- фактори криміналізації економіки;
- екологічні.

Сьогодні проблема тіньових офшорних операцій набула досить вагомого значення в Україні через те, що в офшорні юрисдикції безповоротно виводиться капітали не тільки бізнесу, а й влади. Отже, план діяльності щодо детінізації офшорних операцій має бути самостійним шляхом економічного розвитку України.

У теперішній час в Україні продовжує існувати гостра проблема відтоку вітчизняного інвестиційного капіталу в офшорні зони. Наша країна має низьку інвестиційну привабливість завдяки недосконалому законодавству у сфері фінансів, яке швидко змінюється, високої економічної та політичної нестабільності, несприятливому податковому клімату. Ситуацію погіршує високий рівень тіньової економіки та корупції.

Тому інвестори розміщують капітал в інших країнах, віддаючи перевагу офшорним зонам. За таких обставин особливої актуальності набувають питання повернення капіталу з офшорних зон в Україну для створення умов розвитку національного виробництва та пожвавлення фінансового ринку.

Можна виокремити наступні чинники відтоку інвестиційного капіталу з України в офшорні зони:

- існування перманентної загрози девальвації національної валюти, що призводить до фінансових втрат при примусовій продажу валютної виручки підприємством-експортером за офіційним курсом НБУ, що нижче, чім ринковий курс, та утриманні грошових коштів в національній валюті;
- нестабільне податкове законодавство;
- тривалий воєнний конфлікт на Сході України, що призвів до руйнування господарських зв'язків, закритті багатьох підприємств та створює додаткові ризики щодо ведення підприємницької діяльності [63, С. 85].

Причинами використання офшорних зон вітчизняними підприємствами

є:

економія фінансових ресурсів на сплату податків, особливо стосовно податку на прибуток, який стягується за нижчою ставкою або взагалі відсутній;

висока фінансова секретність, зокрема жорсткі правила захисту банківської таємниці в офшорній зоні, яка не розкривається навіть при порушенні законодавства країни, де зареєстроване або функціонує підприємство;

легкість доступу до зарубіжної банківської системи, що надає можливість відкривати валютні рахунки в надійних банках стабільної країни;

швидкий процес реєстрації підприємства, нескладне управління і адміністрування виробничо-господарської діяльності.

Для виведення капіталів в офшорні зони використовуються наступні методи: прямі методи, коли капітал вивозиться у явному вигляді (неповернення валютної виручки від експорту товару, не ввезення імпортного товару після здійснення попередньої оплати, втрата капіталу у зв'язку з удаваним неефективним використанням майнових цінностей за межами країни та ін); непрямі методи відпливу капіталу, які більш складні, а тому й більш небезпечні, оскільки при застосуванні їх досягається не лише ефект переміщення капіталу, а й виведення його з-під оподаткування (у цьому випадку реально здобуті в Україні кошти легально працюють після оподаткування на бюджети інших країн). Але найчастіше застосовується механізм передачі доходу в країни з більш низьким рівнем оподаткування шляхом виставлення рахунків за фіктивні операції, роялті, використання трансфертного ціноутворення і тому подібне [64, С. 327].

Підприємства, що використовують у своїй діяльності офшорні схеми, мають враховувати і ризики, що виникають в результаті використання податкових сховищ. Серед таких, найбільш значущими для бізнесу, тобто такими, що привертають додаткову увагу органів державного регулювання (правоохоронних та податкових зокрема) є: корупційний (використання

офшорів для платежів за прийняття рішень); податковий (незаконна мінімізація податкового навантаження); митний (порушення валютного законодавства); репутаційний (кінцеві бенефіціари і реальні директори мають негативну репутаційну історію); легалізація злочинних доходів [65, С. 70].

Для переводу фінансових ресурсів за межі юрисдикції, у тому числі, для цілей податкового планування, в результаті якого відбувається розмивання бази оподаткування прибутку підприємств, підприємницькі структури використовують різноманітні схеми.

Найбільшого поширення набули: лізингова (виплати лізингових платежів на користь лізингодавця, який зареєстрований як суб'єкт підприємницької діяльності у офшорній зоні), агентська (офшорна компанія доручає резиденту (агенту) здійснити купівлю та продаж товарів (робіт, послуг) у юрисдикції, резидентом якої є такий агент, за мізерну винагороду вартості угоди, які і підлягають оподаткуванню за місцем реєстрації агента), давальницька схема (офшорна компанія придбає продукцію на території України та передає її на переробку виробничій компанії резиденту України, в подальшому, спрямовуючи готову продукцію на експорт), а також схеми експорту, імпорту, володіння активами, продажу бізнесу, використання нематеріальних активів.

Негативними сторонами виводу капіталу з України в офшорні зони є:

- отримання конкурентних переваг завдяки недобросовісній податкової конкуренції;
- нестабільність економіки у зв'язку з перспективою акумуляції в офшорних зонах великих обсягів капіталу;
- зниження обсягів інвестиційного капіталу, а відтак й обмеження темпів зростання економіки;
- зростання тінізації економіки та безробіття.

З метою перешкоджання відтоку інвестиційного капіталу з України в офшори в країні здійснюються заходи щодо посилення антиофшорного регулювання. Кожна країна складає свій список офшорів. У теперішній час

згідно з розпорядженням Кабінету міністрів України (в редакції від 23 лютого 2018 р.) № 143-р до списку офшорних зон увійшли 85 держав (територій).

Порівняно з попереднім переліком до нового додалися такі країни, як Гваделупа, Гватемала, Французька Гвіана, Співдружність Домініки, Домініканська Республіка, Естонія, Іран, Куба, Лаос, Латвія, Ліван, Маврикій, Мальта, Марокко, Монако, ОАЕ, Сінгапур, Грузія, Угорщина. Також до списку знову не включили Кіпр. Ця острівна держава, що є як основним реципієнтом, так і донором зовнішніх українських інвестицій, вносилася й виключалася з офіційного українського переліку офшорних зон неодноразово.

Таким чином, до списку поки не потрапляють окремі держави, які використовуються для виведення з нашої країни значних сум капіталу.

На даний час Україна займає 16-те місце у світі за масштабами тіньових операцій з капіталом. Причиною такої проблеми є низька якість атмосфери для ведення бізнесу. Незначна можливість економіки ефективно залучати капіталовкладення, низький рівень довіри до влади, нестабільний макроекономічний стан, низький розвиток фінансового ринку породжують незручні умови для залучення капіталовкладень.

Окремі механізми протидії мінімізації податкових зобов'язань з використанням у штучних схемах офшорних зон вже передбачено діючим Податковим кодексом України, зокрема:

- грошові кошти, що надаються нерезидентами, які мають офшорний статус, на визначений строк із зобов'язанням їх повернення та сплатою процентів за їх користування не вважаються позикою, а, відповідно, витрати на нарахування процентів за користування цими грошовими коштами не включаються до складу витрат підприємств, що враховуються при обчисленні об'єкта оподаткування податком на прибуток;

- до складу витрат не включаються у повному обсязі витрати на придбання у нерезидента послуг з консалтингу, маркетингу, реклами, інжинірингу, нарахування роялті у випадку, якщо особа, на користь якої здійснюються відповідні платежі, є нерезидентом, що має офшорний статус;

– при укладенні договорів, які передбачають здійснення оплати продукції на користь нерезидентів, що мають офшорний статус, чи при здійсненні розрахунків через таких нерезидентів або через їх банківські рахунки, витрати платників податку на оплату вартості такої продукції включаються до складу їх витрат у сумі, що становить 85 % вартості цієї продукції;

– дивіденди, які платник податку отримує від нерезидента, що перебуває під його контролем та має офшорний статус, повинні включатися до складу доходу підприємства, що враховується при обчисленні об'єкта оподаткування податком на прибуток.

Зазначені обмеження спрямовані на те, щоб зробити схеми ухилення від оподаткування з використанням інструментів, які надають офшорні юрисдикції, дорогими, а, відповідно, не вигідними. Проте, за відсутності системного підходу до вирішення проблеми протидії прихованому впливу капіталу, дієвість таких механізмів є низькою.

Це пов'язано з низкою наступних чинників.

1. У існуючому вигляді національне податкове законодавство спроможне протидіяти виведенню капіталів виключно через обмежене коло класичних офшорних зон. Нерезидент, що має офшорний статус, у Податковому кодексі України визначається як нерезидент, який розташований на території офшорної зони відповідно до переліку офшорних зон, встановленого Кабінетом Міністрів України. Компанії, що розташовані на економічних територіях з низьким (або нульовим) рівнем оподаткування або з високим рівнем конфіденційності інформації, що не включені у зазначений перелік, не вважаються нерезидентами з офшорним статусом, а, відповідно, можуть без обмежень використовуватися у схемах мінімізації податкових зобов'язань або виведення активів з під контроль держави, що й відбувається на практиці.

За оцінками Держстату, імпорт послуг з країн, які містяться у переліку офшорних зон, складає близько 2 % від загального обсягу імпорту послуг в

Україну. Якщо цей перелік умовно доповнити країнами, що найчастіше зустрічаються у рекламі провайдерів послуг щодо мінімізації оподаткування, частка імпорту послуг з «податкових гаваней» зросте майже до 18 %, де найбільша питома вага належатиме Кіпру та Панамі. Ці дані підтверджують, що, адаптувавшись до обмежень, визначених у вітчизняному податковому законодавстві, суб'єкти господарювання реалізують схеми прихованого виведення капіталу та мінімізації оподаткування через юрисдикції, які не містяться у переліку офшорних зон, проте мають сприятливі для цього режими підприємницької діяльності.

Хоча урядом були зроблені спроби включити до зазначеного переліку Кіпр, вони виявилися невдалими, оскільки Кіпр є країною Євросоюзу, яка формально не може вважатися офшорною зоною, а податкове законодавство Кіпру гармонізовано зі стандартами ОЕСР та не передбачає офшорних режимів для діяльності нерезидентів.

2. Положення вітчизняного податкового законодавства щодо регулювання процесів ціноутворення, зокрема трансфертного ціноутворення, поки що не дозволяють сформувати дієві механізми протидії штучним маніпулюванням цінами у зовнішньоекономічній діяльності. Наведені вище положення Податкового кодексу України щодо віднесення витрат на придбання окремих послуг у нерезидентів, що мають офшорний статус, до складу витрат, що враховуються при обчисленні об'єкта оподаткування податком на прибуток, дозволяють дещо пом'якшити штучне спотворення цін імпорту послуг.

Крім того, Податковим кодексом України передбачено попередження окремих випадків спотворення цін імпорту у разі оплати продукції на користь нерезидентів, що мають офшорний статус, чи при здійсненні розрахунків через таких нерезидентів або через їх банківські рахунки.

Також, з 1 січня 2013 року передбачено запровадження нових положень щодо визначення підприємствами звичайних цін. Проте такі заходи є фрагментарними та не дозволяють запровадити дієву системи державного

регулювання трансфертного ціноутворення.

Слід зазначити, що передумовою результативності протидії прихованому виведенню капіталів через податкові гавані є побудова дієвої системи державного регулювання трансфертного ціноутворення.

3. Україна має низку угод про уникнення подвійного оподаткування, якими створюються умови для побудови штучних схем виведення коштів за межі національної економіки та мінімізації податкових зобов'язань. Зокрема, відповідна угода з Республікою Кіпр встановлює нульові ставки оподаткування доходів, що виникають на території України або Кіпру, в тому числі дивідендів, процентів, роялті, доходів від відчуження майна тощо, які перераховуються з однієї країни в іншу, за винятком деяких випадків оподаткування фізичних осіб та доходів постійних представництв [66].

4. В Україні відсутні дієва система контролю за активами резидентів, які розташовані поза межами економічної території України, та механізми повернення активів, що породжує практику безкарності нелегального виведення капіталу з країни.

5. Безперешкодне розповсюдження реклами, інформації, доступність освітніх заходів та семінарів з питань організації схем мінімізації податкових зобов'язань з використанням податкових гаваней формують сприятливе інформаційне середовище для поширення цих схем.

Таким чином, одним із ключових питань, яке має бути вирішено з метою забезпечення дієвості існуючих механізмів протидії прихованому виведенню коштів з країни, є обґрунтоване визначення сукупності країн, режими підприємницької діяльності в яких дозволяють резидентам України будувати схеми прихованого виведення капіталів поза її межі.

У результаті інвестори розташовують свої кошти у сприятливішій бізнес-атмосфері. Така ситуація в Україні підтверджує необхідність розробки організаційно-правового механізму протидії відмиванню коштів, отриманих кримінальним шляхом. Серед перспективних шляхів вирішення проблем, пов'язаних з офшорними зонами, можна виділити такі:

- розроблення адекватного нормативно-правового регулювання у сфері регулювання діяльності офшорних зон;
- розробка та впровадження регулюючих і контролюючих заходів стосовно офшорного бізнесу;
- оптимізація податкового навантаження залежно від певного стану діяльності ринку;
- посилення співпраці з міжнародними організаціями з метою гармонізації національного законодавства.

Законодавством має передбачатися застосування жорсткіших заходів щодо моніторингу та контролю офшорного фінансового сектора, запровадження проти країн і компаній спеціальних штрафів і серйозних санкцій у випадках порушення встановлених правових норм щодо боротьби з незаконними фінансовими операціями з відмивання грошей та легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Визначальною для успішного вирішення цього питання буде ефективна співпраця міжнародних фінансових організацій і державних інституцій країн [67, С. 18-20].

Усі заходи подолання негативних наслідків офшорних зон умовно можна поділити на:

- невідкладні;
- необхідні;
- додаткові.

До *невідкладних* заходів подолання негативних наслідків офшорних зон належать:

- вимога відкриття резидентами валютних депозитів, у склад яких повністю входять кошти під договори, що передбачають реалізацію авансових розрахунків;
- урегулювання взаємозв'язків між органами, які здійснюють валютний контроль;
- у Податковому кодексі України необхідно сформулювати критерії, які має використовувати Кабінет Міністрів України при віднесенні держав до

переліку офшорних зон. Ці критерії повинні відповідати Керівництву Організації економічного співробітництва та розвитку щодо застосування звіту про недобросовісні податкові режими [68]. Такими критеріями мають стати:

- низький або нульовий рівень оподаткування;
 - обмежений доступ до податкової інформації;
 - недостатня прозорість законодавства та адміністративних процедур;
 - наявність особливих режимів або пільг для нерезидентів.
- розробка продуктивного виду контролю для Національного банку України та Міністерства фінансів України за грошовими операціями в країні;
 - стимулювання безготівкового грошового обороту;
 - заборона безконтрольного надання кредитів.

При визначенні кола країн, до транзакцій з якими мають застосовуватися заходи протидії прихованому впливу капіталу та мінімізації оподаткування, Україна має виходити з практики побудови схем, які для цього використовують суб'єкти господарювання. Оскільки, у цих схемах суб'єкти господарювання не обмежуються використанням класичних офшорних зон, відповідні заходи протидії мають поширюватися на усі країни, режими підприємницької діяльності в яких є сприятливими для побудови штучних схем прихованого виведення капіталів.

Для формування критеріїв таких режимів доцільно використовувати ознаки, визначені у керівництві ОЕСР щодо застосування звіту про недобросовісні податкові режими [68].

Такими критеріями мають стати:

1. Низький або нульовий рівень оподаткування, який передбачає, що при здійсненні певного виду діяльності компанія сплачує на цій території менш ніж дві третини податкових платежів, які б вона сплатила, здійснюючи таку діяльність в Україні.

При цьому, необхідно враховувати ставки оподаткування, особливості визначення бази оподаткування та пільгові режими оподаткування. Цей

критерій повинен бути обов'язковим. При його дотриманні територія визнається «податковою гаванню» у разі відповідності хоча б одному з решти критеріїв.

2. Обмежений доступ до інформації, необхідної українським податковим органам для цілей адміністрування податків або у кримінальних справах щодо ухилення від оподаткування:

- відсутність угоди про обмін податковою інформацією між Україною та цією територією, складеної відповідно до модельної Угоди про обмін інформацією з податкових питань, запропонованої ОЕСР [69];

- наявність у країни нормативних актів або адміністративних процедур, які не дозволяють Україні оперативно отримувати інформацію відповідно до зазначеної угоди та за запитами.

3. Недостатня прозорість законодавства та адміністративних процедур, внаслідок чого територія не може забезпечити надання Україні інформації, необхідної українським податковим органам для цілей адміністрування податків або у кримінальних справах щодо ухилення від оподаткування, зокрема:

- державні органи, юридичні або фізичні особи, треті особи у цій юрисдикції не забезпечують наявність та облік інформації про легальних та бенефіціарних власників активів, бухгалтерські дані, інформацію про менеджерів та засновників компаній, рух активів, власників банківських рахунків та транзакцій, сплачені страхові премії, резерви, операції з пов'язаними особами;

- країна не має вимог щодо фінансової звітності та аудиту, які б підтверджували правильність даних бухгалтерського обліку;

- країна не має вимог щодо зберігання податкових та бухгалтерських даних протягом трьох років;

- країна не забезпечує облік інформації про підстави надання особливих або пільгових режимів, якщо такі існують.

4. Наявність особливих режимів або пільг для нерезидентів, що полягає

у:

– явному або неявному обмеженні резидентів у використанні особливих режимів;

– явній або неявній забороні здійснювати діяльність на внутрішньому ринку країни підприємствам, які використовують пільговий режим оподаткування.

До *необхідних заходів* подолання негативних наслідків офшорних зон належать:

- застосування факторингу, що надасть можливість вітчизняним експортерам одержувати правдиву інформацію про фінансово-господарське становище іноземних партнерів напередодні укладання експортних договорів та обов'язкове отримання винагород за експортування товарів, що позитивно позначиться на становищі національної економіки;

- прийняти зміни до діючого законодавства для гармонізації з рекомендаціями Групи з опрацювання заходів боротьби з відмиванням коштів (FATF)•,

- реформування та підвищення рівня незалежності судових і правоохоронних органів;

- перетворення захисту прав акціонерів, інвесторів, а також кредиторів на державний пріоритет.

- удосконалення системи валютного контролю в напрямку уповноважених банків за діями їхніх клієнтів, які пов'язані з переказами коштів за кордон за угодами, що потребують більшої уваги;

- удосконалення порядку первинного валютного контролю;

- підготовка низки підзаконних нормативно-правових актів, які б регулювали питання діяльності офшорних компаній на території України;

- забезпечити щорічне оприлюднення звіту щодо діяльності Державної податкової служби з приводу боротьби з мінімізацією податкових зобов'язань із застосуванням офшорних компаній;

- популяризація продуктивних форм і способів боротьби з

тіньовими офшорними операціями.

Усі зазначені вище шляхи вирішення проблеми офшорних зон потребують активних дій держави й тісного міжнародного співробітництва. Незважаючи на економічну привабливість офшорних зон для бізнесменів, проведення операцій з ними негативно позначається на економіці України, адже внаслідок цього держава позбувається величезних сум, які не надходять до Державного бюджету. Ситуація ускладнюється ще й тим, що в Україні відсутня адекватна законодавча база у сфері регулювання операцій, які здійснюються з офшорними юрисдикціями.

Використання офшорних зон підприємствами в Україні викликає не тільки ризики ведення їх фінансово-господарської діяльності й негативні наслідки на макрорівні у державі, а надає переваги щодо ведення бізнесу, а саме: прискорення обігу та перерозподілу фінансових інвестиційних ресурсів у світовій економічній системі; зменшення податкового навантаження; зниження інвестиційних ризиків діяльності суб'єктів господарювання.

Таким чином, можна стверджувати, що вирішення проблем відтоку інвестиційного капіталу в офшорні зони пов'язане не тільки з удосконаленням законодавчо-нормативного регулювання даної сфери фінансових відносин, а й в створенні привабливого податкового клімату, забезпеченні політичної та економічної стабільності, прогнозованості валютного курсу.

ВИСНОВКИ

Процес формування офшорних юрисдикцій та конкуренція за притоками капіталу між країнами призвели до виникнення аномальних ситуацій у деяких країнах світу, які відмовилися від повного виконання податково-фіскальної функції. Це створило сприятливі умови для приваблення та накопичення значних коштів нерезидентів з різних частин світу.

Цей процес активно розпочався в 70-х роках XX століття, і до теперішнього часу не існує однозначних та ефективних механізмів подолання офшорної оптимізації, вирівнювання конкуренції між бізнес-структурами та встановлення обов'язкової сплати податків фізичними особами у всьому світі. Деякі заходи призвели до позитивних результатів, але в більшості випадків повне визначення та повернення капіталів до країн з повноцінною фіскальною функцією виявляється практично неможливим.

Україна, знаходячись у ситуації із значним фіскальним навантаженням на юридичні та фізичні особи та непрогнозованим державним регулюванням, також стикається з великими відтоками капіталу в офшорні юрисдикції, що негативно впливає на формування та забезпечення економічної безпеки держави в цілому.

Для сучасних підприємств, що діють на міжнародному ринку, актуальним є питання можливості зниження податків. Таким чином, вибір фінансового механізму офшору, що дозволяє здійснити оптимальне податкове планування, стає важливим питанням. Зважаючи на унікальність кожного підприємства, загальні стратегії використання офшорів вимагають адаптації до конкретної ситуації. Планування офшорних схем, незважаючи на його вартість та часові витрати, є найефективнішим способом оптимізації діяльності підприємства.

Міжнародний офшорний бізнес базується на принципі отримання максимальних податкових пільг та приховування джерел фінансів, які перетинають кордони.

Можна визначити наступні переваги проведення офшорного бізнесу в

країнах, де можлива реєстрація компаній офшорного типу:

1. мінімальні вимоги до звітності;
2. відсутність реєстрів акціонерів і директорів;
3. високий рівень конфіденційності;
4. обов'язок сплати лише фіксованого реєстраційного збору.

Компанія вважається офшорною, якщо вона зареєстрована в країні, де законодавство, у випадку відсутності комерційної діяльності, звільняє її від оподаткування.

Офшорна компанія користується спеціальним статусом, який дозволяє їй найбільше зниження податкових відрахувань. Цей статус зазвичай надається країнам з обмеженими природними ресурсами, що сприяє залученню додаткових доходів. Іноземні інвестиції сприяють удосконаленню інфраструктури та створенню нових робочих місць у банківській сфері.

Створюючи офшорні компанії, їх власники отримують ряд переваг, що надають можливість:

1. розширити бізнес шляхом освоєння нових ринків;
2. заощадити фінансові ресурси завдяки зменшенню обсягу податків;
3. спростити звітність (податкову, фінансову);
4. мінімізувати валютний контроль відносно себе;
5. здійснити корпоративне планування.

Реєстрація такої компанії в офшорі є значно спрощеною, а управління може бути здійснене анонімно з повною збереженням конфіденційності щодо компанії.

Відтік внутрішнього капіталу в офшорні зони зумовлений переважно несприятливим інвестиційним та податковим кліматом. Такі чинники, як нестабільність в економічній та політичній сфері, низький рівень розвитку інфраструктури фінансового ринку, неузгодженість та динамічна змінюваність законодавства, формують непривабливий інвестиційний клімат в Україні. Це призводить до того, що вітчизняні та іноземні інвестори

вкладають свої кошти в інші країни з більш вигідними умовами.

За останні три роки відтік капіталу з України зростає майже до 8 мільярдів доларів США щорічно, збільшившись особливо в офшорні зони, такі як Кіпр, Віргінські острови тощо. Країна вже десять років перебуває в дефіциті бюджету, а борг держави лише зростає. Недостатність капіталу призводить до недостатнього збору (оподаткування), що призводить до дефіциту бюджету.

На міжнародному рівні вже ведеться активна боротьба з проблемою відмивання грошей в офшорах. Організації, такі як ОЕСР, FATF та інші, впроваджують ефективну антиофшорну політику, яка допомагає стримувати та регулювати потік коштів, запобігаючи їх відтоку в офшори.

Зараз Україні необхідно впроваджувати політику контролю за діяльністю в офшорних зонах, оскільки з існуючими темпами вітчизняний капітал буде продовжувати відтікати, що загрожує погіршенню рівня фінансової безпеки. Необхідно здійснювати реформи, що сприятимуть свідомості населення щодо сплати податків. З часом усвідомлення того, що ухилятися від податків та виводити капітал в офшори недоцільно, сприятиме поліпшенню ситуації. З податковими надходженнями оптимізуються основні економічні показники, які характеризують фінансову безпеку. Тому важливо негайно впроваджувати антиофшорну політику для поліпшення стану фінансової стабільності.

Це дослідження вказує на необхідність розробки комплексу заходів, спрямованого на розумне оподаткування в умовах сучасної глобалізації. На нашу думку, зниження податкових ставок на прибуток юридичних осіб в Україні до рівня 10-15% значно зменшить економічну вигідність використання офшорних юрисдикцій для бізнес-структур. Крім того, для зменшення привабливості офшорних зон слід ініціювати обговорення механізмів унеможливлення низьких податкових ставок на прибуток та відсутності розкриття кінцевих бенефіціарів на міжнародних самітах СОТ, ОЕСР, ООН, ЄС.

Якщо перша пропозиція є тактичною та стосується лише України, то

друга має стратегічний характер і не менш важлива для вирівнювання міжнародної конкуренції та удосконалення фіскальної дисципліни у всьому світі. Шляхом гармонізації міжнародного законодавства щодо зменшення привабливості офшорних зон фіскальні служби країн могли б поступово переходити до соціально справедливого оподаткування юридичних осіб, при якому потужніші та прибуткові підприємства сплачують більше податків за встановленими ставками.

На сьогоднішній день існують різні можливості проведення деофшоризації української економіки. Міжнародний досвід свідчить, що досягти повної деофшоризації, по-перше, є неможливим, по-друге, не є обов'язковим. Важливо оптимізувати використання офшорних зон так, щоб вони приносили користь підприємницькому сектору, не створюючи загрози фінансовій безпеці держави.

За умови впровадження системної реформи, спрямованої на створення привабливого інвестиційного клімату та покращення бізнес-сфери, а також вдосконалення законодавства відповідно до рекомендацій міжнародних організацій, можна досягти стабільного стану економічної безпеки України.

Офшоризація є неодмінним проявом сучасної глобалізації та інтернаціоналізації світового економічного простору, і тому національні управлінські органи країн, що інтегровані у світові фінансово-інвестиційні та торговельні відносини, повинні спрямовувати свою діяльність на створення конкурентоспроможних стимулів і обмежень, щоб протидіяти масовій втечі капіталу в офшорні юрисдикції. Важливо розробити оптимальну стратегію для розвитку бізнес-структур та покращення підприємницького середовища, з фокусом на повноцінній та успішній інтеграції у світові економічні процеси.

Для України надзвичайно важливим завданням в таких умовах є трансформація використання офшорів, розглядаючи їх не як зони для утримання прибутку, капіталу та прав власності на активи, а як інструмент для привертання висококонкурентних закордонних ринків.

У випадку зазначеного підходу, українські корпоративні структури будуть повністю інтегровані у глобальне конкурентне середовище. У результаті цього Україна, як держава, отримає значні фінансово-інвестиційні потоки, поліпшить своє соціально-економічне положення, прискорить темпи економічного зростання і наблизиться до стандартів країн Європейського Союзу.

На сьогодні в Україні ще не визначена нормативно-правова база для створення, функціонування та юридичного оформлення офшорних зон. Відсутність законодавчого регулювання та правова невизначеність офшорної діяльності перешкоджають створенню ефективного механізму функціонування офшорного бізнесу в Україні.

Аналіз світової практики міжнародного офшорного бізнесу свідчить, що найбільший економічний ефект досягається при співпраці з економічно розвинутими країнами та офшорними юрисдикціями. Обсяги офшорних операцій стабільно зростають, вказуючи на загальні тенденції у розвитку офшорного бізнесу по всьому світу. Залучення бізнесу до українського офшору сприятиме збільшенню власних податкових надходжень, створенню нових робочих місць та розвитку банківського та аудиторського секторів. Це також сприятиме активізації міжнародної співпраці та забезпечить унікальний рівень доступу до світового науково-технічного обміну та досвіду для вітчизняних підприємств.

Співпраця із світовими офшорними зонами є критично важливим елементом інтеграції в глобальний економічний простір, а створення власної офшорної зони визначає значущий крок не лише у напрямку фінансової глобалізації, але й є основою для модернізації всіх аспектів економічного розвитку України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волкова Ю.А. Розвиток офшорних центрів у системі міжнародного бізнесу. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2013. №1. С. 43-48.
2. Косе Д. Д. Місце правового режиму оподаткування офшорної території у сфері регулювання еко-номічних відносин. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 1. С. 18-23.
3. McCann H. Offshore Finance. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. Report of the Working Group on Offshore Centers: Financial Stability Board, 2014. URL: <http://www.financialstabilityboard.org/>;
4. Вергун В. А. Глобальний рівень регулювання практики створення і діяльності офшорних зон і територій. Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект : сб. науч. Тр.. ред. Ю. В. Макогон [и др.]. Донецк : ДНУ, 2013. 544 с.
5. McCann H. Offshore Finance. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. Report of the Working Group on Offshore Centers: Financial Stability Board, 2014. URL: <http://www.financialstabilityboard.org/>
6. Офшорні зони: види та особливості. Газета Вікна. URL: <http://vikna.if.ua/cikavo/68688/view>.
7. Схеми та перспективи виводу капіталів до офшорних зон. Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку. 2015. URL: <http://www.ufm.com.ua/>
8. Центральний банк Німеччини. URL: https://www.db.com/index?language_id=1&kid=sl.redirect-en.shortcut
9. Москаленко Н. В. Проблеми, зумовлені функціонуванням офшорних юрисдикцій, та шляхи їх розв'язання. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 10. С. 117-121.
10. Cassard M. The Role of Offshore Centers in International Financial Intermediation. M. Cassard IMF Working paper. 2014. № 107. pp. 22-32.

11. Міжнародні фінанси : навч. посіб.. О. М. Мозговий, Т. Є. Оболенська, Т. В. Мусієць та ін., За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. О. М. Мозгового К.: КНЕУ, 2005. 563 с.
12. Баула О., Сачук А. Особливості еволюції офшорних зон в умовах глобалізації економіки. *Економіст*. №1. 2012. № 1. С. 17-23.
13. Из истории «офшоров» или какая была теневая экономика раньше. URL: <https://homsk.com/martin/iz-istorii-ofshorov-ili-kakaya-byla-tenevaya-ekonomika-ranshe>
14. Череп А. В. Особливості розвитку офшорного бізнесу в Україні *Економіка та держава*. 2014. №6. С. 21-30.
15. Луцишин З., Мехтієв Е. Офшорні фінансові центри у глобальному русі капіталів. *Міжнародна економічна політика*. 2017. № 2. С. 62-66.
16. Лакіза В. В., Ілечко А. П. Фінансові механізми офшору. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2001. № 706. С. 96-101.
17. Рогач О. І., Амаленко Н. Д., Боринець С. Я., Бураковський І. В. Міжнародні фінанси. К.: Либідь, 2003. С. 218-219.
18. Мороз Е. Г. Податковий менеджмент : навч. посібник. Рівне : НУВГП, 2020. 412 с.
19. Бланк О.І. Управління фінансами підприємств : підручник 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. 792 с.
20. Скробогатова Н. Є. Проблеми розвитку підприємництва в реаліях української економіки. Проблеми системного підходу в економіці : збірник наукових праць, НАУ. 2017. 4 (60). С. 125-126.
21. Волкова Ю.О. Розвиток офшорних центрів у системі міжнародного бізнесу. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2010. № 1. С. 43-48.
22. Бутузов В. М. Принципи та підходи управління фінансовими потоками за кордоном (кримінологічний аспект). *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією*. 2002. № 5. С. 78-83.

23. Чернявський С. С. Офшорні юрисдикції у механізмі відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2009. № 3(64). С. 114-125.
24. Blum J. Financial Havens, Banking Sectecy and Money Laundering. J. Blum, M. Levi, T. Naylo, P. Williams United Nations. New York, 1998. P. 45-46.
25. Про віднесення держав до переліку офшорних зон : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.02.2011 № 143-р. *Офіційний вісник України*. 2011. № 14. Ст. 62.
26. Зоріна О. І. Фінансово-правове (податкове) регулювання використання офшорів у господарській діяльності юридичних осіб : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 “Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право”. К., 2009. 23 с.
27. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.
28. Літвінчук І. А. Правове становище офшорних і вільних економічних зон : наук.-практ. посіб. К. : КНТ, 2006. С. 112-114.
29. Галкін І. В. Офшорні зони: легальні і незаконні цілі використання. *Право України*. 2003. С. 70-74.
30. Сакал В. М. Використання суб’єктів офшорних юрисдикцій при вчиненні злочинів у сфері зовнішньоекономічної діяльності. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2011. № 6. С. 170-176.
31. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 23. Ст. 158.
32. Комар І. С. Види офшорних зон та їх вплив на організацію бухгалтерського обліку, *Ефективна економіка*. 2014. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3111>
33. Франчук В. І., Пришла А. С. Основні наукові підходи до визначення поняття «офшорні зони». *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна*. 2015. № 1. С. 229-237.

34. Єрмоленко В. Офшори у світі: 7 ключів для розуміння, Hromadske. 2016. URL: <https://hromadske.ua/posts/ofshory-u-sviti-7-kliuchiv-dlia-rozuminnia>.
35. Гурова Т. А., Єфременко А. В. Офшорні зони як спосіб збереження капіталу в нестабільній економічній ситуації. 2019. URL: http://www.rusnauka.com/35_OINBG_2012/Economics/2_120892.doc.htm
36. Луцишин З., Южаніна Н., Фролова Т., Мазур М., Перебийніс Д. Сучасна офшоризація бізнесу у конструкті національної фіскальної безпеки. *Міжнародна економічна політика*. № 1. С. 70-112.
37. Леган І. М., Супрунова І. В. Офшорні юрисдикції як інструмент тінізації економіки та транснаціональної злочинності. *Право та державне управління*. № 2. С. 133-139.
38. Чеберяко О. В. Сутність офшорної фінансової діяльності та її вплив на економіку України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2014. № 118(2). С. 46-59. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2014_118\(2\)_7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2014_118(2)_7).
39. Офіційний сайт International consortium of investigative journalists. 2021. Offshore havens and hidden riches of world leaders and billionaires exposed in unprecedented leak, URL: <https://www.icij.org/investigations/pandora-papers/global-investigation-tax-havens-offshore/#:~:text=At%20least%20%2411.3%20trillion%20is,for%20Economic%20Cooperation%20and%20Development>.
40. Офіційний сайт Company Express. Офшори. Питання, які часто задають (FAQ), 2021. URL: <https://company-express.com/ua/%D0%BF%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F/>
41. Ільїн В., Кузьмич С. Оптимізація податкового тягара підприємств: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2020. № 1. С. 29-37.
42. Офіційний сайт PwC Global. Report Paying Taxes 2020 from World Bank Group and PwC. 2020. URL: <https://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/pdf/pwc-paying-taxes-2020.pdf>

43. Тютюник І. В., Кобушко Я. В. (2018). Інструменти мінімізації податкового навантаження економічними суб'єктами в Україні: порівняльний аналіз та ефекти від застосування. *Економічний аналіз*. 2018. № 28. С. 122-130.
44. Офіційний сайт CASE Україна.. Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення/уникнення оподаткування в Україні: 2021, URL: https://case-ukraine.com.ua/content/uploads/2020/09/CASE_Tax-avoidance.pdf
45. Катуршин Б.. Лагідна деофшоризація. *Економічна правда*. 2021. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/12/8/680496/>.
46. Офіційний сайт Міністерства економіки України. Тіньова економіка. Аналітична записка. Загальні тенденції у січні-вересні 2021 р.
47. Гордійчук Д. Тіньовий сектор в Україні сягає 31 % за неповний 2021 рік, Економічна правда. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/02/10/682262/>
48. Гобела В. В. Офшоризація економіки в конструкті економічної безпеки держави. *Scientific Horizons*. 2020. Vol.23. № 12. URL: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/11515/1/SH_2020_23_12_109-120.pdf.
49. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення : Закон України 14.10.2014 № 1702-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 50-51. Ст. 2057.
50. Fichtner J. How Apple and Other Multinationals Avoid Taxes and Accountability: Analyzing Offshore Finance as a Complex Network of Ownership Ties. Jan Fichtner University of Amsterdam. 2016 URL: <http://corpnet.uva.nl/2016/09/>.
51. Offshore Financial Havens: Their Role in International Capital Flows Singapore Management University. Dissertations and Theses Collection. 2008 URL:http://ink.library.smu.edu.sg/cgi/viewcontent.cgi?article=1030&context=etd_coll

52. Fichtner J. The Offshore Intensity Ratio. Identifying the Strongest Magnets for Foreign Capital. Jan Fichtner City University of London. 2015 URL:https://www.city.ac/uk/data/assets/pdf_file/0011/287138/CITYPERC-WPS-201502.pdf
53. Herrington M. A Call to rewrite the fundamentals of international taxation: The OECD BEPS Action Plan. M. Herrington, C. Lowel International Transfer Pricing Journal. 2013. № 6. С. 4-5.
54. Council directive 90/435/eeс of 23 july 1990 OJ. 1990. L. 225 P. 6-9.
55. Офшор Ірландія Finance Business Services URL:<https://fbs-tax.com/uk/ofshorni-kompanii/onshori/onshor-irlandiya/>.
56. Lohse T. Do Transfer Prices Laws Limit International Income Shifting? Evidence from European Multinationals. T. Lohse, N. Riedel Oxford University Centre for Business Taxation Working Paper. 2013. 30 p.
57. Brothers J. From the Double Irish to the Bermuda Triangle. Joseph B. Brothers Tax Analysts. 2014. P 687-690.
58. Sterling T., Bergin T. Google accounts show 11 billion euros moved via low tax 'Dutch sandwich' in 2014. URL:<http://www.reuters.com/article/us-google-tax-idUSKCN0VS1GP>
59. Smith G., Groden C. Pfizer, Allergan Confirm \$160 Billion Merger Deal. 2015. URL: fortune.com/2015/11/23/Pfizer-allergan-merger
60. Бозуленко О. К. Роль офшорної фінансової діяльності у світовій фінансовій системі. О. К. Бозуленко Економіст 2010 № 1 С. 46-51.
61. Соїна О. Вільні економічні зони як фактор ринкової економіки. О. Соїна Економіка України. 1994. № 4. С. 35-39.
62. Предборський В. А. Детінізація економіки в контексті трансформаційних процесів. Питання теорії та методології: монографія. В. А. Предборський. К.: Кондор, 2005. 585 с.
63. Меренкова Л. О. Причини, методи та наслідки відтоку інвестиційного капіталу з України в офшорні зони. Сучасні тенденції розвитку

світової економіки: збірник матеріалів X Міжнародної науково-практичної конференції, 18 травня 2018 р., м. Харків: Харків: ХНАДУ, 2018. 785 с.

64. Карлін М. І. Причини, проблеми та шляхи регулювання діяльності офшорів у світовій фінансовій системі. *Історія народного господарства та економічної думки України*. 2017. Вип. 50. С. 327-332.

65. Столяров В. Ф. Становлення та розвиток офшорної діяльності резидентів України (в контексті аналізу світового досвіду антиофшорного регулювання). *Економічний вісник Донбасу*. 2016. № 1. С. 70-76.

66. Конвенція між Урядом України і Урядом Республіки Кіпр про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи від 08.11.2012. *Офіційний вісник України*. 2013. № 78. Ст. 338.

67. Полотенко Д. В. Вільні економічні зони в контексті регулювання економіки. *Фінанси України*. 2010. № 11. С. 18-20.

68. Consolidated application note guidance in applying the 1998 report to preferential tax regime. Paris: OECD, 2000. URL: <http://www.oecd.org/dataoecd/60/32/30901132.pdf>

69. Model Tax Convention on Income and on Capital. Paris: OECD, 2000 URL: http://www.oecd.org/document/37/0,3746,en_2649_33747_1913957_1_1_1_1,00.html